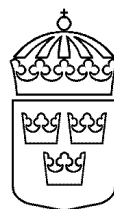

Riksdagens protokoll

1998/99:30

Måndagen den 7 december

Kl. 10.00 – 13.20

Protokoll
1998/99:30

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 30 november och den 1 december.

2 § Meddelande om riksdagens planering för tiden januari 1999–december 2000

Talmannen meddelade att ett meddelande om vissa hålltider i riksdagens planering för tiden januari 1999–december 2000 delats ut till kammarens ledamöter.

3 § Meddelande om plenum torsdagen den 10 december

Talmannen meddelade att plenum torsdagen den 10 december kl. 11.00 skulle inledas med ett anförande av talmannen med anledning av att det var 50 år sedan FN:s generalförsamling antog Den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter.

4 § Svar på interpellation 1998/99:26 om Stockholmsbörsen

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Fredrik Reinfeldt har frågat mig om vilka skatte- och regelförändringar som jag är beredd att föreslå för att minska volatiliteten, dvs. svängningarna, på Stockholmsbörsen och för att ge enskilda svenska ägare av svenska företag likvärdiga villkor som institutioner och utländska ägare.

Vad gäller volatiliteten på Stockholmsbörsen delar jag Fredrik Reinfeldts bild att rörelserna på Stockholmsbörsen är större än på t.ex. New York- eller Londonbörsen. Sett över de senaste åren har så varit fallet. Däremot har rörelserna på Stockholmsbörsen varit mindre än på börserna i Frankfurt och Helsingfors.

En förklaring till detta, som också Fredrik Reinfeldt tar upp, är att kursutvecklingen på mindre börser domineras av ett färre antal stora företag. Ett börsindex med ett mindre antal aktier svänger mer än ett index som innehåller ett större antal aktier. Att börsindex på Stock-

holmsbörsen rör sig mer betyder dock inte att en placering i en enskild aktie blir mer riskfylld om aktien handlas på Stockholmsbörsen än om handeln sker på en större börs.

En annan förklaring till att mindre börser kan väntas röra sig mer än större börser är att handelsvolymerna i enskilda aktier är större på de stora börserna. Därigenom går det att sälja eller köpa ett större antal aktier utan att aktiekursen påverkas. En ökad handelsvolym bidrar således till mindre rörelser i aktiekurserna.

För mig är inte den koppling som Fredrik Reinfeldt gör mellan att Sverige står utanför valutaunionen och rörelserna på Stockholmsbörsen självklar. Valutarisken i en aktie påverkas av den verksamhet som företaget bedriver, inte av i vilken valuta aktien handlas. I grunden torde därför inte valutarisken i svenska aktier påverkas av om börshandeln sker i kronor eller euro. Det finns visserligen de som menar att det skulle underlätta för utländska placerare om svenska aktier handlades i euro. Enligt Reinfeldts eget resonemang skulle emellertid ett ökat utländskt intresse för svenska aktier snarast leda till ökade rörelser, inte minskade. Reinfeldts tanke att deltagande i valutaunionen skulle bidra till mindre rörelser på börsen motsägs också av att svängningarna är större både på Helsingfors- och på Frankfurtbörsen.

Vad gäller hushållens aktieäggande kan man konstatera att hushållens direkta ägande som andel av börsvärdet minskat. Samtidigt har dock hushållens aktieäggande genom fonder ökat kraftigt. En övergång från direktägande till ägande genom fonder bör snarast ses som en effekt av ett bättre utbud av finansiella tjänster till hushållen. Genom framväxten av fondmarknaden har hushållens sparande i aktier underlättats väsentligt. Värdepappersfonder ger små investerare möjlighet att utan stora kostnader sprida sina risker över många olika aktier.

Den främsta orsaken till att Stockholmsbörsen uppvisar större rörelser än de största börserna är således att Stockholmsbörsen är en relativt liten börs med relativt sett mindre handelsvolym. Detta kan framför allt förklaras med att den svenska ekonomin är liten i jämförelse med t.ex. den i USA. I huvudsak beror dock kurssvängningarna på börsen på osäkerhet i värderingen av aktierna. Denna osäkerhet kan inte i någon högre grad påverkas genom förändringar av regelverket för de finansiella marknaderna. Däremot bidrar regeringen till en minskad osäkerhet genom en konsekvent genomförd allmän ekonomisk politik inriktad mot sunda statsfinanser och prisstabilitet.

Fredrik Reinfeldt tar i sin interpellation också upp ett antal frågor om beskattningen av värdepapper.

Samtliga partier i riksdagen har blivit inbjudna till överläggningar den 9 december om det framtida skattesystemet. Eftersom den framtida utformningen av värdepappersbeskattningen kan komma att aktualiseras i det sammanhanget avstår jag i dag från att närmare gå in på dessa frågor.

Anf. 2 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Som säkert noterats har vi ett intressant Stockholmsväder, som gör att man gärna blir försenad. Därför hörde jag inte början på finansministerns svar. Men nu är det så vist ordnat i riksdagen att jag har haft svaret till läsning sedan i fredags. Jag har hunnit läsa det både en och två gånger.

Interpellationen väcktes för att vi har kunnat observera en ökad volatilitet på den svenska börsen – Stockholmsbörsen. Den har varit särskilt stor under hösten. Gör det något? Viss volatilitet är väl både bra och samtidigt fullt naturligt. Större volatilitet – större kursförändringar – kan orsaka förändringar i beteende. Konsumtionsviljan kan påverkas, strukturen på sparandet kan påverkas och den viktiga förväntansbilden kan också påverkas. Det är det som gör det hela mer intressant också för oss i riksdagen.

Vad orsakar den volatilitet vi har sett? Finansministern har nämnt några orsaker, och det tror jag säkert stämmer. Men jag tror att det finns grundläggande förutsättningar i de svenska regelsystemen för skatter som också påverkar. Vi vet att vi har en högre andel institutioner som är verk-samma på Stockholmsbörsen. Det är en utveckling som har ökat. Vi har en hög andel utländskt ägande. Det är inte alltid något negativt, men det kan få konsekvensen att vi får börsaktörer som är mer kortsiktiga än andra aktörer.

Detta är delvis ett symtom på ett större problem. Då kan man fråga sig vad man borde önska sig för utveckling. Dels måste vi ha bra förut-sättningar för sparande och investeringar, dels är det bra med ett långsik-tigt, stabilt ägaransvar. Det finns historiska exempel som visar på att småsparare är de som har allra minst beteendeförändringar när det sker stora kursförändringar. De har mindre antydan att försöka få korta vins-ter. En hög andel små ägare bidrar till en ökad stabilitet.

Detta leder över till vissa förutsättningar som är ogynnsamma för små ägare på börsen. Indirekt ägande är skattemässigt gynnat framför direkt ägande. Det skulle sägas uppmuntra just det institutionella ägandet. Ut-ländskt ägande av svenska företag i Sverige är skattemässigt gynnat framför att svenskar äger svenska företag.

Detta är inte samma sak som att säga att vi inte skall uppmuntra ut-ländskt ägande. Jag tycker inte att vi skall skapa regelsystem som är mer ofördelaktiga för svenskar när de äger företag i Sverige.

De ofördelaktiga sparförutsättningarna riskerar driva svenska spar-pengar ur landet. Då blir risken att de som blir kvar i Sverige och får de ofördelaktiga förutsättningarna får betala högre skatt i Sverige. Vilka är de? Förmodligen de som har minst möjligheter att flytta sina pengar.

Jag ser som en bidragande orsak en skattepolitik som har funnits i Sverige under flera decennier och som har lagt grunden för ägande- och sparandestrukturen, där institutioner och utländska ägare är gynnade framför svenska ägare. Passivt ägande är gynnat framför aktivt ägande. Det är det jag tycker att vi har anledning att reagera över. Jag säger inte att vi ensidigt skall gynna svenskt småsparande, men vi borde åtminstone ha neutralitet mellan de olika sparformerna. Vi borde därmed också på ett helt annat sätt lägga grunden för ett långsiktigt ägaransvar i Sverige.

Nu skall skattesamtalen inledas på onsdagen. Jag tycker att det vore intressant om inte finansministern kunde se någon sorts koppling till de resonemang som jag för och som ju kompletterar de resonemang som Åsbrink själv har framfört.

Anf. 3 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Den här diskussionen tenderar att vidgas utanför det ur-sprungliga syftet med interpellationen, nämligen de stora svängningarna

på Stockholms fondbörs. Det är i och för sig acceptabelt. Jag tycker inte att de svängningarna skall beskrivas som något oerhört stort problem för Sverige och svensk ekonomi. Vi kan hantera dem, och det finns speciella förklaringar till dem, som vi varit inne på tidigare.

När det gäller behandling av svenska ägare kontra utländska ägare skattemässigt och i andra avseenden och olika typer av ägande i Sverige är min principiella grundsyn att vi skall ha likabehandling och neutralitet så långt som möjligt. Jag har verkat i den stora skattereform som genomfördes i början av 90-talet för att uppnå största möjliga likformighet och neutralitet. Vi tog stora steg i den riktningen även om det kanske inte har lyckats till hundra procent. Under resten av 90-talet har utvecklingen snarast gått i motsatt riktning.

Ett av syftena i de överläggningar som jag vill starta och som startar på onsdagen är att se om vi kan hitta en bred politisk majoritet för att på nytt stärka den principen. Neutralitet och likformighet i det svenska skattesystemet tror jag skulle ha stora värden.

När det gäller utländska ägare är det naturligtvis svårare att uppnå en sådan likformighet. Vi förfogar inte över skattelagstiftningen i andra länder. Däremot är det internationella beroendet en allt starkare faktor som vi måste ta hänsyn till när vi utformar den svenska skattelagstiftningen. Alltför stora avvikelser gentemot omvärlden kan skapa problem, särskilt på de områden där vi har rörliga skattebaser, dvs. finansiellt kapital och en del andra områden där verksamheter kan flytta ut från landet om skattereglerna är alltför skiljaktiga.

Jag kan nämna ett annat exempel. Jag har nyligen uttalat att vi bör öppna för större möjligheter för svenska försäkringsbolag att äga aktier i svenska företag, där vi faktiskt i dag har en ordning som gynnar utländskt ägande. Utländska försäkringsbolag har större möjligheter att äga aktier i svenska företag än svenska försäkringsbolag. Ett av skälen till att jag har auktoriserat den förändringen är just att uppnå en icke-diskriminering, dvs. att ge svenska försäkringsbolag bättre möjligheter än vad de haft hittills.

Slutligen vill jag säga, när Fredrik Reinfeldt tar upp att småspararna bidrar till ökad stabilitet på fondbörsen, att det är möjligt att det är på det sättet. Då är det viktigt att komma ihåg att även om det institutionella ägandet har ökat i Sverige, har vi å andra sidan ett mera spritt aktieäggande än kanske något annat land. En mycket stor andel av den svenska befolkningen äger aktier. Låt vara att man många gånger väljer att göra det indirekt via aktiefonder, och det är en sparform som många gånger är mera praktisk och lätthanterlig för den lille aktiespararen än att direkt äga aktier. Vi har ett spritt aktieäggande, och jag har ingenting emot att den utvecklingen förstärks.

Anf. 4 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Låt mig först instämma i det goda i den förändring som finansministern indikerar när det gäller svenska försäkringsbolags möjligheter att placera i aktier som skapar konkurrensneutralitet med andra länder.

Jag har inte heller försökt antyda att det skulle vara stor dramatik i den volatilitet, de kurssvängningar, som vi har sett under hösten. Däremot är det mer intressant att notera vad som just har skett under denna

höst. Finansministern backar ett år i svaret, men denna höst har mer varit präglad av att det faktiskt har varit ganska kraftiga kursnedgångar och över huvud taget förändringar.

Det är naturligtvis alltid intressant att ställa frågan: Hur betar sig den svenska börsen och den svenska ekonomin satt under lite press? Det vet ju alla att när vädret är vackert, vilket är allt annat än vad vi just nu har i Sverige, är det inga större problem. Problemen hopar sig när orosmolnen samlar ihop sig. Då tycker jag återigen att svensk ekonomi på olika sätt, den här gången kanske med en antydning till ökad volatilitet, visar en typ av nervositet som vi har anledning att fundera över. Det kan bero på att den svenska ekonomin är liten, men vi har också alltid att bevaka om det finns olika system i den svenska skattelagstiftningen som kanske bidrar till den här osäkerheten.

Nu nämnde finansministern, och dessutom i uppmuntrande ordalag, att det svenska aktieägandet är utbrett och att mer än hälften av svenskarna numera äger aktier. Det är naturligtvis en väldigt positiv utveckling. Det kan man bl.a. uppmuntra ytterligare genom att privatisera stora statliga företag. Det är ett alldeles utmärkt sätt att få in fler ägare. Det har vi historiska exempel på. Men jag tycker också att det är viktigt att påpeka, vilket finansministern nämnde, att det är ett väldigt institutionellt ägande. De som styr några få stora fonder har en tendens att mer se till nyckeltal, mer till hur man kan väga sig mot den allmänna kursutvecklingen i förhållande till dem som mer intresserar sig för det enskilda företaget och som på det sättet är med och utvecklar det svenska ägandet och företagandet.

Jag hävdar att ett par skatteförändringar skulle vara nödvändiga för att dels långsiktigt nå det mål jag har nämnt, dels skapa stabila förutsättningar för börsens utveckling och över huvud taget sparandeutvecklingen i Sverige. Dubbelbeskattningen på aktieutdelningar borde avskaffas. Förmögenhetsskatten borde avskaffas, och realisationsvinstskatten på aktier borde sänkas eller åtminstone göras bättre för dem som har långsiktiga aktieinnehav. Med dessa förändringar skulle Sverige komma att mer likna den omvärld som Sverige befinner sig inom och där just beskattningen på ägande och på utdelningar är påtagligt lägre och där trenden under 90-talet varit att fler länder har sänkt eller avskaffat förmögenhetsskatten.

Jag tror annars att vi tenderar att med svensk skattelagstiftning låsa in pengar i befintliga företag och skapa ett företagarklimat som inte gynnar framväxten av nya. Jag tror också att det kan leda till den typ av volatilitet som vi har sett denna höst, dvs. ett mer nervöst beteende, därför att andelen utländskt och institutionellt ägande har blivit för stor. Vi har ju all anledning att i stället uppmuntra ett enskilt svenskt ägande av svenska företag.

Det är nu min förhoppning att vi skall kunna återkomma till detta. Det har åtminstone i någorlunda positiva ordalag nämnts att man skall se över alla delar av den svenska skattelagstiftningen. Låt oss hoppas att det också görs när skattesamtalen inleds på onsdagen.

Anf. 5 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Det här tenderar att bli en betydligt bredare diskussion än det ursprungliga syftet med interpellationen var. Nu tog Fredrik Reinfeldt

Prot. 1998/99:30
7 december

---

*Svar på
interpellationer*

upp ett antal moderata käpphästar inom skattepolitiken, och det må vara hänt. Jag vill bara påpeka att jag inte är så övertygad om sambanden. Att genomföra kraftiga skattesänkningar för kapitalägare leder inte med säkerhet till mindre svängningar på Stockholmsbörsen. Vi kan jämföra med vårt grannland Finland. Där har man avskaffat dubbelbeskattningen på aktieutdelningar, men den finska börsen har haft större svängningar än den svenska. Det är inte så enkla samband. Mera grundläggande när det gäller att utforma skattepolitiken är naturligtvis att se på vilket behov av skatteinkomster vi har, dvs. vilka offentliga utgifter vi bestämmer oss för. Det handlar om de fördelningspolitiska ambitioner som vi har och som skiljer sig åt mellan våra partier. Det handlar om i vilken mån vi vill värna och förbättra resurserna till centrala områden inom välfärdspolitiken. Givet detta kan man komma till olika slutsatser om skattesystemets utformning.

En annan viktig avvägning är relationen mellan skatt på kapital och skatt på arbete. Tendensen i många länder, inte minst i Europa, är att skatten på kapital successivt pressats ned, medan skatten på arbete snarare har höjts. Nu talar Fredrik Reinfeldt från moderata utgångspunkter och säger att det vore önskvärt att ytterligare sänka skatten på kapital. Om man gör detta är risken att man skapar ännu större skillnader och kanske ännu större skattebördor på arbete. Det ser jag inte som önskvärt. Jag ser snarare en utveckling i motsatt riktning som önskvärd, dvs. att närma de skattenivåerna varandra. Då får man faktiskt vara lite försiktig med att utlova stora skattesänkningar på kapital.

Detta är saker som vi skall diskutera i de kommande skatteöverläggningarna. Vad de leder till framöver vet jag inte i dag. Jag har en ambition att försöka få en bred och stabil majoritet i riksdagen bakom en långsiktig utformning av skattepolitiken. Då kan kapitalbeskattningen naturligtvis komma in, men jag är övertygad om att också många andra områden inom skattesystemet kommer att föras in. Krav på och önskemål om skattesänkningar kan vi höra från alla möjliga håll. Mindre vanligt är att man får höra hur sådana skattesänkningar skall finansieras. För mig är detta ett oavvisligt krav. Vi kan inte utlova skattesänkningar om vi inte kan finansiera detta. Vi får inte börja låna igen för att genomföra skattesänkningar. Vi får inte äventyra de centrala delarna av välfärdspolitiken. Där vill jag dra en bestämd gräns. Kan vi enas om vissa sådana hållpunkter finns det förutsättningar att föra konstruktiva samtal om skattepolitiken.

Anf. 6 FREDRIK REINFELDT (m):

Fru talman! Så är det ofta i politiken – man börjar i en enskild observation, och sedan vill man naturligtvis utifrån sina egna utgångspunkter försöka förklara vad det är för fenomen som uppträder. Det vore märkligt om jag hade andra än moderata utgångspunkter. Då kanske jag skulle fundera över vilket mandat jag sitter på här i riksdagen.

Det är klart att jag tycker mig se en rätt tydlig koppling. Jag medgav att finansministern har bidragit med ytterligare några förklaringar till att Stockholmsbörsen kanske har en väldigt stor känslighet och till att det just när det har varit orosmoln på himlen och en press på kurserna, såsom det har varit denna höst, blir en större volatilitet i Sverige än i andra jämförbara länder. Det finns också andra exempel och i de fallen säkert

också andra bidragande orsaker. Att vi är en liten ekonomi påverkar. Det finns annat.

Jag menar att man kan läsa in förklaringar i det vi i riksdagen har att fatta beslut över – det är en del av de saker jag har nämnt. Därför är det oerhört viktigt, tycker jag, att man också kan enas kring det som finansministern själv antydde, dvs. att uppmuntra ett brett svenskt aktieäggande. Där skulle jag också vilja lägga till följande. Kan vi dessutom åtminstone skapa neutralitet mellan direkt och indirekt ägande tror jag att vi också gör Sverige en tjänst, om vi på det sättet kan få fram mer av direkt ägande och mer av direkt intresse för enskilda svenska företag. Det är bättre än att man i för stor utsträckning följer hur den enskilda fonden går i tidningarna, utan att man förstår eller ser de företag som finns där bakom.

Det kan vi faktiskt påverka. Vi kan via regelförändringar uppmuntra ett annat beteende än vad vi har just nu. Då kan vi också få en annan typ av beteende inom ekonomin än vad vi har sett denna höst.

Anf. 7 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s):

Fru talman! Det är viktigt att diskutera skatteneutralitet mellan indirekt och direkt ägande. Kanske ännu viktigare är att diskutera skatteneutralitet mellan kapitalinkomster och arbetsinkomster. Om man sänker skatten på kapitalinkomster – det är ändå det som Fredrik Reinfeldt är inne på nu – ökar man ytterligare skillnaden mellan beskattning av kapitalinkomster och beskattning av arbetsinkomster. Det ser jag inte som önskvärt. Jag vill gå motsatt väg. Då gäller det att ha en helhetssyn och inte rycka loss en mindre del av skattesystemet och bortse från konsekvenserna för övriga skattesystem.

Det andra jag vill ta upp är att vi, oavsett hur vi utformar skatteregler, också i framtiden får finna oss i att börskurser svänger upp och ned. Det behöver inte beskrivas som en stor olycka – i varje fall inte om det handlar om rimliga svängningar. På samma sätt får Sverige, som har en flytande växelkurs, leva med att den kursen svänger. Det är inte heller någon stor olycka utan en naturlig del av ett sådant system.

Det viktiga som vi har att göra är att bevara en stark ekonomi och ytterligare stärka förtroendet för den svenska ekonomin. En sund och stark ekonomi ökar förtroendet både i Sverige och omvärlden för den svenska ekonomin och gör det möjligt för oss att möta påfrestningar, finansiell oro och internationella störningar av det slag som vi har upplevt det senaste året. Därför är det viktigt att hålla ordning och reda i de offentliga finanserna och att inte sänka skatter på ett sätt som leder till nya underskott. Det är viktigt att fortsätta att hålla inflationen låg också i framtiden. Gör vi det klarar vi påfrestningar som uppkommer, och då kan vi leva med måttliga svängningar oavsett om det handlar om aktiekurser eller växelkurser.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1998/99:30
7 december

---

*Svar på
interpellationer*

5 § Svar på interpellation 1998/99:41 om hiv/aids

Anf. 8 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Barbro Westerholm har frågat vad regeringen avser att vidta för åtgärder för att stödja ett internationellt samarbete för att förebygga hiv/aids i världen.

Hiv/aids är nära kopplat till de svenska kärnfrågorna för internationellt utvecklingssamarbete, nämligen fattigdom, jämställdhet och mänskliga rättigheter. Om spridningen av hiv/aids fortsätter i oförändrad takt kan mycket av det utvecklingssamarbete som Sverige bedriver i hårt drabbade områden komma att urholkas. Snarare än ett isolerat hälsoproblem och ett socialt problem är hiv/aids i många länder att betrakta som ett reellt hot mot utvecklingen i dess helhet. Det är vår uppgift att regelbundet påtala detta i våra möten med beslutsfattare och företrädare för såväl programländer som utvecklingsorganisationer.

Sverige initierade hiv/aids-arbetet i multilaterala sammanhang genom att 1986 bidra med 10 miljoner kronor för att starta det globala aidsprogrammet i Världshälsoorganisationen (WHO). År 1993 tillsattes en internationell expertgrupp som under svensk ledning planerade hur FN bäst skulle samordna insatserna för att förebygga spridning av hiv/aids. Resultatet blev att man 1996 inrättade sekretariatet Un aids (Joint UN programme on AIDS) med uppgift att vara FN:s språkrör för hiv/aids-frågor och att främst samordna sex formella samarbetspartner inom FN-systemet, nämligen UNDP, Unesco, UNFPA, Unicef, WHO och Världsbanken.

Un aids har med sin samordnande roll främst till uppgift att se till att tillgänglig kunskap om hiv/aids samlas och sprids, att länder erhåller praktiska verktyg för att agera nationellt och sist men inte minst att föra en dialog och påverka beslutsfattare. Sverige verkar för att arbetet på landnivå i första hand drivs av Un aids samarbetspartner som redan är etablerade i programländerna och att därigenom Un aids roll som globalt språkrör och samordnare förtydligas.

Sverige och de övriga nordiska länderna svarar tillsammans för det största bidraget till Un aids. Utöver engagemanget för Un aids arbetar Sverige aktivt för att finna effektivare arbetsmetoder i FN-systemet som helhet. Sverige deltar t.ex. i arbetet att genomföra de reformförslag som FN:s generalsekreterare lanserade för ett år sedan. Reformförslagen handlar främst om samordning och effektivisering av FN:s samlade insatser i fält, vilket är en nödvändig förutsättning för att kunna beakta hiv/aids i FN:s reguljära verksamheter. För närvarande främjar Sverige ett utökat samarbete mellan relevanta aktörer kring sexuell och reproduktiv hälsa. Detta arbete blir särskilt angeläget under nästa år, då åtgärderna från befolkningskonferensen i Kairo kommer att följas upp och utvärderas. Vidare måste hiv/aids-åtgärder inkluderas i FN:s insatser för att förebygga narkotikamissbruk, vilket uppmärksammades under generalförsamlingens särskilda möte om narkotika i juni i år.

Nya uppskattningar av hiv/aids-förekomsten, publicerade av FN i november i år, visar att 2 miljoner människor under 1998 kommer att ha dött i aids i Afrika söder om Sahara, dvs. fyra gånger fler än i övriga världen. Inom det svenska bilaterala utvecklingssamarbetet kommer nu hiv/aids-insatserna att öka globalt, men framför allt i Afrika.

Ett finansiellt stöd om 45 miljoner svenska kronor kommer att utgå till regionala hiv/aids-insatser för Afrika för perioden 1999–2000. Detta bidrag är utöver det ordinarie hiv/aids-stödet till regionen. Dessutom avses den svenska närvaron av hiv/aids-expertis i fält att utökas.

Sida har på regeringens uppdrag utarbetat en strategi för hur Sverige skall arbeta med hiv/aids i utvecklingssammanhang, vilken kommer att lanseras i denna månad och börja genomföras under 1999. En målsättning kommer att vara att integrera hiv/aids-aspekter i regionala strategier och landprogram. De sektorer som främst berörs är undervisning, hälsa, lantbruk samt sektorer som inkluderar rörlig arbetskraft.

Inom de svenska insatserna för internationellt utvecklingssamarbete ägnas mycket kraft åt att ta fram metoder för att skapa en gemensam grund för att identifiera, analysera och åtgärda hiv/aids i utvecklingssammanhang. Däremot eftersträvas inte att skapa en särskild hiv/aids-budget. Hiv/aids riskerar då att betraktas som en isolerad företeelse snarare än en integrerad utvecklingsaspekt. Riktade hiv/aids-insatser kommer dock att finnas till dess att hiv/aids på ett adekvat sätt är beaktat i den reguljära verksamheten.

Sida och UD kommer också att förstärka kompetensen hos sin personal i detta arbete, både här hemma och på fältet.

Anf. 9 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Jag får tacka statsrådet för svaret.

Skälet till att jag aktualiserade den här debatten var det seminarium som ordnades i andrakammarsalen här i riksdagen den 19 november, samt naturligtvis att den internationella aidsdagen inträffade förra veckan. Socialministern gav mig då svar på vad som görs i Sverige.

Vid det här seminariet uttalades en del kritiska synpunkter, både från Carl Wahren och från Lars Olof Kallings, när det gäller kampen mot hiv i världen. Också Un aids representant vittnade om hur svårt det här arbetet är.

I år var temat för världsaidsdagen *Ungdom – drivkraft för förändring*. Kanske är det världens ungdomar som kan bryta udden av en del av känslorna av skuld och skam när det gäller hiv och aids. Det är också väldigt många unga människor i Afrika som nu förlorar sin föräldrageneration och ser konsekvenserna av sjukdomen.

För epidemin har inte på något sätt stannat upp. Vi har båda siffror på hur illa det ser ut utanför vårt lands gränser. I-länderna har tack vare sin hyggliga ekonomi ändå lyckats ganska väl, men vi kan konstatera att år 1997 dog 2,3 miljoner människor av aids. Det motsvarar en fjärdedel av Sveriges befolkning. Detta är i sin tur ett hot mot världsekonomin, och det är därför ganska naturligt att Världsbanken har intresserat sig för frågan och skrivit en alldeles utmärkt rapport, *Confronting AIDS: Public Priorities in a Global Epidemic*, som kom 1997.

Det mesta av pengarna för att bekämpa hiv går nu också genom Världsbanken. Men Carl Wahren, som tidigare var ansvarig för biståndsavdelningen inom OECD, var kritisk mot programmet. Det handlar mycket om att föra över pengar, men kvalitetstänkandet när det gäller att utvärdera insatserna lyser alltför mycket med sin frånvaro.

Det är väl det jag vill fråga statsrådet om: hur vi bygger in ett kvalitetstänkande i vårt bistånd om man nu arbetar med *mainstreaming*-principen, som jag tycker att det ligger mycket i.

Också Lars Olof Kallings, som arbetar mycket med hivpidemin på det internationella planet, hade kritiska synpunkter, t.ex. att alltför många länder av olika skäl gömmer och glömmar problemet genom den syn man har på sexualitet före ingången äktenskap. Det påminner lite om den situation vi hade i Sverige när vi införde abortlagen. Vi kom då inte ut i skolorna med sex- och samlevnadsundervisning därför att sex före äktenskapet inte var accepterat.

På samma sätt nås inte heller homosexuella av information. I länder söder om Sahara har man ju en mycket negativ syn på homosexualitet.

Jag vill alltså ta upp frågan om kvalitetssäkring, men också frågan om hur Sverige, utan att lägga sig i länders inre angelägenheter, kan få upp deras ögon för de grupper som av fundamentalistiska eller andra skäl i dag inte nås av förebyggande insatser eller information om detta.

Anf. 10 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Jag vill börja med att visa min uppskattning för Barbro Westerholms konsekventa och upprepade insatser i den här frågan. Den är nämligen oerhört viktig. Den har att göra med en nations inre styrka, särskilt i fråga om utvecklingsländer, och över huvud taget hur man prioriterar våra insatser i utvecklingssamarbetet.

Vi är inte riktigt medvetna om att den kritik som framfördes under det seminarium som Barbro Westerholm åberopar skulle gälla i dag. Det har skett en hel del sedan 1996, då Världsbanken såsom jag påpekade blev en av sex samarbetspartner för Unaid. Det sker nu ett ökat utbyte av hiv/aids-kompetens mellan FN-organisationerna. Det sker en ökad samordning i fält och en ökad påtryckning mot beslutsfattare genom ökad samordning av FN:s insatser. Enligt mitt förmenande används också resurserna bättre.

Världsbanken har kommit långt under en kort period, i och med ökade personalresurser i banken med just specialkompetens när det gäller hiv/aids. Det är nytt under de senaste åren.

Jag vill också påpeka att Världsbanken är *en* av dessa sex organisationer. Lika väsentligt är ju samarbetet med Världshälsoorganisationen samt UNHCR. Aids är ju särskilt allvarligt för kvinnor och flyktingar. ILO har också en viktig uppgift i att se till att hiv/aidssmittade inte diskrimineras i arbetsmarknadslagstiftningen osv.

Det som jag tycker är viktigt är inte detta med att vi inte skulle ha rätt att lägga oss i. Jag tycker att vi skall ha rätt, särskilt när det gäller samarbetsländer, dvs. programländer, att uppmärksamma det allvarliga hot som föreligger mot landet i fråga – men också mot regionen och världen i stort – från denna oerhörda sjukdom.

Allting måste börja inne i landet självt om det skall bli något verkligt resultat. Det kan det aldrig bli om något påtvingas från FN eller från Sverige. Medvetenheten om faran måste slå rot, åtgärderna måste vara lokalt förankrade och kunskapen måste finnas i länderna.

Som ett exempel vill jag ta hur Sydafrika har hanterat den här frågan. Den blivande presidenten Thabo Mbeki höll på världsaidsdagen ett oförfärdigt tal som gick ut över hela nationen. Man uppmanade hela nation-

en att stanna och lyssna. Många företag gav ledig dag åt sina anställda för att de skulle kunna lyssna på detta, och alla regeringsbyggnader flaggade på halv stång. Det han sade var bl.a. att 15 000 människor varje dag får aids i Sydafrika och att mer än 3 miljoner har blivit smittade. Detta är alltså verkligen en farsot som hotar själva nationens grund och, så att säga, post-apartheids konsolidering.

Medvetenheten finns i Sydafrika, och det är just de länderna som vi särskilt skall satsa på och jobba med: De som själva tar ansvar och har insikt om det hela. Men givetvis kan vi inte släppa de enskilda personer i andra länder som drabbas av detta. Här gör Sverige och de nordiska länderna en oerhört stor insats.

Anf. 11 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Jag läser in i det att man villkorar biståndet på samma sätt som vi gör när det gäller *gender*-frågorna, vilket jag tycker är bra.

Det jag också vill aktualisera, och det kanske är ytterligare ett motiv för regeringarna att satsa, är att även andra infektionssjukdomar följer i hiv-epidemins spår. Nu har tuberkulosen utvecklats som ett mycket allvarligt hot.

Man upptäckte detta bl.a. i Spanien, där narkomaner sökte för övre luftvägsbesvär som visade sig vara tbc. Sedan kom man också att finna att de var hivsmittade i och med att de använt orena sprutor för sitt narkotikamissbruk.

Genom att de har svårt att sköta sin tuberkulosmedicinering utvecklas nu resistens mot de läkemedel vi har mot tuberkulos, vilket är ett annat hot. Vi kan råka in i en situation som för oss hundra år tillbaka i tiden när det gäller att bekämpa tuberkulosen, på grund av hiv-epidemin.

Tbc dödar i dag fler människor i världen än aids och malaria tillsammans. Får vi en resistensutveckling på grund av att vi inte klarar ut hiv-epidemin är det väldigt illa.

Jag tolkar alltså in att regeringen har en *mainstreaming*-tanke bakom Sveriges internationella arbete med hiv, och det tror jag är riktigt. På konferenser ute i världen diskuteras hälsoreformer av olika slag. Om inte de ses i ljuset av hiv-epidemin blir väldigt många saker ett slag i luften. Här gäller det, som jag sade inledningsvis, att nå riskgrupper.

Statsrådet nämnde kvinnorna helt kortfattat. De är en mycket sårbar grupp i många länder, därför att de tvingas till sex. De vågar inte säga nej till sex med sin make, trots att de vet att han sannolikt är hivsmittad och har haft många partner.

När de går in i en graviditet skulle en ganska enkel medicinering i samband med förlossningen kunna halvera risken för det nyfödda barnet att hivsmittas. Men då vågar man inte tala om att man är hivsmittad, därför att det blir ett stigma. Då får man inte amma, och det blir signalen ut i samhället att man har hiv. Man blir diskriminerad. De mänskliga rättigheterna blir åsidosatta.

Det är oerhört viktigt att ledarna för de länder där man i sitt arbete inte når ut effektivt till bl.a. kvinnor medvetandegörs. Jag vill fråga: Finns det planer på att på regeringsnivå visa på erfarenheter som t.ex. från Sydafrika? Det skulle kunna vara ett utmärkt exempel, en förebild för andra länder att ta efter.

Prot. 1998/99:30
7 december

Svar på
interpellationer

Anf. 12 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Mitt exempel från just Sydafrika visar att medvetenheten är mycket hög där och att man vidtar åtgärder som är mycket tydliga för alla och envar i Sydafrika. Thabo Mbeki, som var här nyligen, är oerhört medveten också om hotet mot regional fred, säkerhet och stabilitet som hiv/aids innebär.

Man har inom södra Afrikas samarbetsorganisation, SADC, utarbetat en mekanism och ett samarbete för regional stabilitet. Det är riktigt att man för in den här typen av frågor också i det vidgade säkerhetsbegreppet. Jag är övertygad om att man gör så från sydafrikansk sida.

Vi uppmärksammar bilateralt den här frågan i alla våra förehavanden med våra programländer. Det är en riktig slutsats som Barbro Westerholm drar, att detta nu ingår som en *mainstreaming*, dvs. det ingår som en integrerad del av hiv/aids-bekämpningen i våra bilaterala strategier i programländerna och tillsammans med FN-verksamheten.

Där ingår också något som Barbro Westerholm tog upp, nämligen sprututbytesprogram, att få rena sprutor. Det gör vi t.ex. i Kaliningrad och i Burma, lika mycket som i Lund och Malmö.

Anf. 13 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Det sista glädde mig, därför att av två dödshot är hivhotet det hundraprocentiga. Att vi har en lokal träta i Sverige beträffande sprututbytesprogrammet får ju inte negativt drabba andra.

Jag vill avsluta debatten med att referera till Jonathan Mann, som grundade Globala aidsprogrammet vid Världshälsoorganisationen i mitten av 80-talet. Han var en dynamisk personlighet, men blev petad från WHO när man bytte generaldirektör 1988. Han omkom i höstas i en flygolycka på väg till Världshälsoorganisationen, därför att Gro Harlem Brundtland, ny generaldirektör, ville ha honom tillbaka som den resursperson han var.

Nu blev det inte så, men jag hoppas att hans slutord vid den andra internationella konferensen om hälsa och mänskliga rättigheter kan bli vägledande för det internationella arbetet. Här betonade han behovet av förändringar när det gäller såväl mänskliga rättigheter i världen som folkhälsa: Det räcker inte att enbart arbeta för sina egna mänskliga rättigheter, man måste också arbeta för andras rättigheter, inte minst för dem som saknar en röst i samhället.

Mann underströk att den framtida utvecklingen för folkhälsan i världen och för de mänskliga rättigheterna har kommit att bli överraskande nära sammankopplade. Man kan inte nå tillfredsställande resultat på det ena området utan att göra framsteg på det andra.

För att nå resultat krävs att man ifrågasätter status quo i dagens samhälle. Han avslutade med ett citat av Martin Luther King junior:

”The arch of history is long, but it bends towards justice.” Jag hoppas och tror att vi i Sverige skall kunna medverka till den utvecklingen. Men det kräver mod, kunskap och förmåga till inkännande och även pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 14 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Viola Furubjelkes interpellation uppmärksammar de nya utmaningarna för 2000-talets utvecklingssamarbete. Globaliseringen innebär stora möjligheter för världens fattiga, men också risker. Biståndets roll att genom fattigdomsbekämpning fungera som säkerhetsfrämjande faktor uppmärksammas alltmer. Utvecklingssamarbetet får en nyckelroll när det gäller att utveckla det gemensamma ansvaret på global nivå.

Mot denna bakgrund ställs frågan om jag är beredd till en bred diskussion om och översyn av biståndsmålen inför 2000-talet.

Svaret är ja. Det är en angelägen uppgift att i riksdagen och brett i samhället förankra en sammanhållen syn på utvecklingssamarbetets uppgifter inför 2000-talet.

Frågan om en biståndspolitisk översyn har rests många gånger under de senaste åren, också här i riksdagen. Syftet har då oftast varit avgränsat till en starkare betoning av något av de existerande biståndsmålen eller till införande av nya mål. Denna interpellation betonar snarare behovet av en helhetssyn för utvecklingssamarbetet, anpassad till vår tid.

De mänskliga rättigheterna hålls fram som bärare av ett sammanhållet värdesystem för internationellt samarbete. Demokratien står starkare i världen. Ekonomierna integreras allt snabbare. Afrikas, Asiens och Latinamerikas vägval påverkar också Sveriges ekonomi och välfärd. Miljön och befolkningsfrågorna är några av de frågor av global räckvidd som kräver gemensamma svar. Utveckling i dag är alltmer en fråga om hur vi gemensamt hanterar vår framtid. Partnerskapstanken styr alltmer våra sätt att samarbeta.

Fred, demokrati och utveckling är intimt sammanlänkade. Utifrån förståelsen av den helheten, av fred, demokrati och utveckling, utformas Sveriges internationella ansvarstagande, intressen och samarbete. Att bidra till att höja de fattiga folkens levnadsnivå, som det uttrycktes 1962, är för biståndets del grundläggande och äger alljämt sin giltighet. Att utrota fattigdomen under överskådlig tid är en möjlig uppgift och det som i grunden motiverar vårt stora biståndsgemenskap.

Under senare år har både Sida och regeringen bedrivit ett intensivt förändringsarbete. Riksdagen har diskuterat, drivit på och bekräftat denna policyförnyelse. I en rad skrivelser till riksdagen har biståndspolitiken utvecklats och anpassats både med hänsyn till de förändrade förutsättningarna och till de ökade erfarenheterna av och kunskaperna om utvecklingssamarbetet. Det har också resulterat i nya handlingsplaner, riktlinjer och handböcker för biståndets genomförande. Samtidigt har en omfattande omorganisation skett av biståndsadministrationen.

På många sätt har därför förutsättningar skapats för ett modernt och effektivt svenskt bistånd inför 2000-talet. Utvecklingssamarbetets roller, samarbetspartner och metoder förändras ständigt. Behovet av koherens mellan olika politikområden kommer att öka på både nationell, europeisk och internationell nivå. Biståndet integreras i den vidare utrikespolitiken, exempelvis säkerhets- och handelspolitiken.

De skrivelser som regeringen presenterat om fattigdomsbekämpning, demokrati och mänskliga rättigheter samt jämställdhet och hållbar ut-

*Svar på
interpellationer*

veckling utgör grundstommen i en översyn av biståndsmålen inför 2000-talet. Det är ett vittomfattande men samtidigt skiftande material, som tillkommit vid olika tidpunkter. Vissa frågor omfattas endast delvis eller inte alls i skrivelserna. Min bedömning är därför, fru talman, att det finns behov av ett sammanfattande arbete som också breddar diskussionen inom vissa områden. Bl.a. kan fattigdomsbekämpningens och det humanitära biståndets konfliktförebyggande och säkerhetsfrämjande roll närmare belysas. Även frågor av allmän karaktär som utvecklas inom arbetet med strategier för olika regioner, främst Afrika, Asien och regionen Mellanöstern-Nordafrika bör integreras i denna syntes.

Det är också viktigt att i förändringsarbetet utnyttja resultaten av den på senare tid ökande forskningen kring biståndets effektivitet, exempelvis Världsbankens forskningsarbete, som nyligen publicerat sin rapport *Assessing Aid*, och det arbete om biståndsberoende som gjorts på uppdrag av bl.a. Sida och UD. Det finns också andra studier.

Som svar till Viola Furubjelke vill jag därför framföra att regeringen avser att bidra till att intensifiera diskussionen i det svenska samhället om utvecklingsfrågor och utvecklingssamarbetet inför 2000-talet. Regeringen kommer därför att inbjuda riksdagens partier till en parlamentariskt förankrad översyn av utvecklingssamarbetets mål och utmaningar inför 2000-talet. Formerna för denna återkommer regeringen till efter att ha lyssnat på diskussionen här i riksdagen. Det är också viktigt att engagera Sveriges folkrörelser och allmänhet i dessa frågor.

Anf. 15 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Jag vill tacka biståndsministern för svaret på den här interpellationen. Det är ett mycket positivt svar. Det visar att de tankar som jag lyfte fram i min interpellation har fallit i mycket god jord och att det finns en stor samsyn om behovet av att nu få en mera holistisk syn på utvecklingssamarbetet.

När de första målen för utvecklingsbiståndet formulerades för mer än 35 år sedan hade vi inte den kunskap vi har i dag. Oerhört mycket har hänt på alla områden, inte minst i de internationella relationerna, där utvecklingen har gått allt snabbare. Det är inte så att de mål som vi har i dag inte är relevanta, men det är så mycket mer som har kommit till, så mycket mer kunskap och så mycket mer erfarenhet som vi måste ta fasta på. Biståndet har också successivt förändrats utan att målen därför har förändrats och man har följt upp det i målformuleringarna.

Vi har, för att ta ett exempel, fått ett barnperspektiv i biståndet som inte finns uttryckt i målen efter det att barnkonventionen har kommit till. En fråga som nyligen var uppe här genom Barbro Westerholms interpellation, hiv och aids som får allt större betydelse i utvecklingssamarbetet, finns heller inte angiven på något sätt i målet.

En av de allra viktigaste förändringarna är ändå att efter det kalla kriget har de sociala, ekonomiska och kulturella rättigheterna och deras konfliktförebyggande effekter alltmer uppmärksamats, och det här har en tydlig koppling till biståndet. Genom utvecklingssamarbetet kan man på det här sättet föra en konfliktförebyggande politik. Det gör att biståndet går över gränserna mot utrikes- och säkerhetspolitiken och att det krävs en samordning, inte bara här i Sverige utan också internationellt.

Sverige är en aktör, en *viktig* aktör, i biståndssammanhang på det internationella området. Vi har som en av de fyra främsta biståndsgivarna ett gott namn inom EU och har alla förutsättningar att där få bra genomslag. Jag tror att det är oerhört viktigt att vi inför millennieskiftet och den millenniumförsamling som FN kommer att ha försöker få en syn på utvecklingssamarbetets roll för konfliktförebyggande och för att på olika sätt fullfölja uppfyllandet fullständigt av de mänskliga rättigheterna. Sverige kan spela en roll där.

Jag har under ett antal år behandlat motioner i utrikesutskottet om en översyn av biståndsmålen, men jag skulle vilja säga att den här interpellationen har ett mycket bredare anslag. Det man har krävt från partierna tidigare har varit t.ex. från Moderaterna att man genom en snabb tillväxt skall utrota fattigdomen. Men tillväxt är väldigt mycket mer än bara BNP eller inkomst per capita. Vi pratar i dag om mänsklig tillväxt. Det inbegriper hälsa, utbildning och mycket annat. Folkpartiet har krävt att kravet på uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna, demokratikravet, skall vara övergripande. Det är naturligtvis oerhört viktigt att detta finns, men basbehoven är inte reglerade i de mänskliga rättigheterna. Vi talar om mänskliga rättigheter som en sak och människors behov som en annan sak.

Partnerskapet, till slut, är oerhört viktigt, och det gör att inte vi längre ensamma har tolkningsföreträde, men vi vinner någonting annat: betydligt större effektivitet i biståndet, det som Världsbanken talar om. När man kan få en samsyn med sin partner och ett fullt engagemang också från biståndsmottagarna, då har vi uppnått det vi vill med biståndet.

Mot den här bakgrunden, fru talman, skulle jag vilja höra ytterligare om biståndsministern kunde utveckla våra möjligheter att i ett internationellt sammanhang få gehör för en sådan här syn på biståndet.

Anf. 16 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Viola Furubjelke har med sitt inlägg här verkligen påvisat hur mycket som behöver läggas till egentligen, nu i globaliseringens tidevarv, till våra ursprungliga mål och strategier. En del är ju redan inkorporerat, som barnstrategin och mycket annat; hiv och aids talade vi om nyss. Men just hur globaliseringen har drabbat länder med en väldig kraft har vi sett följderna av i Asienkrisen och situationen i Ryssland. Det visar ju tydligt att det inte räcker med att bara satsa på ekonomisk tillväxt, som man gjorde i stor utsträckning i de asiatiska ekonomierna. Om man inte samtidigt har en social strategi för nationell sammanhållning drabbas människor när de ekonomiska virvelvindarna börjar blåsa, och då faller hela samhällsstrukturen samman. Lärdomen, i globaliseringens tid, för små stater som för stora stater, är att man måste ha soliditet i ekonomin, men också solidaritet i samhället och i världen.

Det här synsättet kommer också nu att präglar arbetet inom EU, där vi från svensk sida driver och har fått upp på dagordningen att globaliseringens konsekvenser måste in i våra strategier. Vi måste utveckla en helt ny strategi som är anpassad till globaliseringens konsekvenser. Vi måste utnyttja de positiva krafterna och se till att vi inte får en permanent strukturell underklass, vilket skulle leda till ett slags global apartheid, i utvecklingsländerna men också i våra egna länder. Detta måste vi ut-

veckla en ny strategi för, och det är det vi tänker göra med det här arbetet tillsammans.

Jag skulle också vilja peka på hur viktig den sociala dimensionen är i detta sammanhang. Ta som exempel vårt jättestora grannland Ryssland, där var fjärde människa är fattig och förbannad, om jag får säga så. Detta är ett hot mot den inre sammanhållningen och säkerheten och i sin tur också för vår gemensamma säkerhet.

Att negligera den sociala dimensionen i vårt samarbete med länder av typen Ryssland men även andra länder är fatalt. Det har vi inte gjort, men det har varit en sådan tendens i de stora multilaterala organisationerna och i de stora hjälppaket som tidigare har utvecklats.

Ett område som jag skulle vilja belysa är målen för utvecklingssamarbetet. Vi har sex mål för det svenska utvecklingssamarbetet. Det senaste målet vi satte upp är jämställdhetsmålet. Ett mål är oberoendemålet, där vi säger att vi skall stödja ekonomisk och politisk självständighet.

Jag menar att oberoendemålet i dag, när vi ser globaliseringskonsekvenser och hur sammanvävda vi är i något slags globalt samöde, inte kan var samma som tidigare då det gällde att stå emot kolonialism och yttre stormaktsaggression.

Oberoendemålet i svenskt utvecklingssamarbete får i dag närmast tolkas som syftande till att stödja enskilda länder att kunna delta i det internationella samarbete som medför ömsesidiga fördelar.

Det kan ske genom att man stöder ländernas kapacitet att delta i internationella förhandlingar, vilket vi gör, eller att hantera de internationella kapitalrörelserna, liksom man ger ett stöd för att få till stånd hållbara skuldlättnader för de fattigaste länderna.

Detta är några av de exempel som vi kommer att behöva belysa.

Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s):

Fru talman! Det låter väldigt hoppingivande. Jag är övertygad om att en sådan översyn kommer att leda fram till en revision av våra biståndsmål men att vi samtidigt behåller de grundvärderingar som biståndet i dag vilar på. Det är så jag uppfattat biståndsministern här.

Vi hade för ett par veckor sedan besök av Världsbankens forskningschef David Dollar. Han redogjorde för sin forskningsstudie *Assessing Aid*, som också biståndsministern nämner i svaret på interpellationen. Under sammankomsten restes en lång rad frågeställningar som visar att inte heller ett enskilt avgränsat forskningsprojekt kan svara på alla frågor.

Med detta vill jag ha sagt att en sådan utredning måste gå ordentligt på djupet, vara analyserande och ta in så mycket som möjligt av den verklighet vi ser i dag och de utmaningar vi ser inför 2000-talet.

Jag vill än en gång tacka biståndsministern för svaret. Jag ser fram emot att en sådan utredning skall ytterligare effektivisera det svenska biståndet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 18 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Beatrice Ask har frågat vilka initiativ jag anser erforderliga för att få gediget underlag för en planerad kampanj för att påverka attityderna när det gäller ungdomars syn på sex, vilka insatser jag anser nödvändiga för att markera föräldraansvaret när det gäller barns och ungdomars fostran och vilka konkreta insatser utöver en eventuell kampanj jag överväger för att förebygga och ingripa mot den typ av sexuella övergrepp bland tonåringar som på senare tid fått stor uppmärksamhet.

Jag vill inledningsvis säga att jag inte tror att enbart en kampanj kan ge några bestående lösningar på så svåra problem som vi här har att göra med. Det kan vara ett sätt att belysa och synliggöra problemet. Jag tror att vi noga måste tänka efter och se vad vi hittills gjort för insatser för att motverka våld mot och mobbning av flickor och kvinnor. Jag anser att vi måste verka brett och på djupet för att kunna komma åt den här typen av problem som i grunden har med värderingar att göra och som är ett hinder för den fortsatta utvecklingen mot jämställdhet mellan flickor och pojkar och kvinnor och män.

Till att börja med kommer jag att tillsammans med mina kolleger på Justitie-, Social-, Utbildnings- och Kulturdepartementen kartlägga de insatser som gjorts inom de olika områdena. Sedan kommer jag att ta ställning till vad som ytterligare bör göras.

Av skolministerns tidigare lämnade interpellationssvar har framgått att bestämmelserna mot mobbning och andra kränkande handlingar redan i dag är tydliga och klara i såväl skollag som läroplaner. Det är således inte i själva regelverket som bristerna finns, snarare i tillämpningen av dessa regler i skolorna.

Det är viktigt att båda föräldrarna tar sitt ansvar för flickorna och pojkarna under uppväxtåren. För att stödja föräldrarna i detta tillsatte regeringen Föräldrautbildningsutredningen, som hade i uppgift att kartlägga, beskriva och analysera verksamheter med föräldrautbildning och föräldrastöd. Utredningen lämnade betänkandet *Stöd i föräldraskapet*. Det har nu remissbehandlats, och regeringen planerar en proposition under våren 1999.

Jag anser att vi måste verka på bred front. Därför är det mycket glädjande att det finns rörelser där män aktivt motarbetar andra mäns våld mot kvinnor, t.ex. Manligt nätverk mot mäns våld, som nu har ett par tusen medlemmar, och White Ribbon, som förra veckan genomförde sin första kampanj i Sverige. White Ribbon är en rörelse som startade i Kanada i början av 90-talet, där en handfull män lyckades etablera en symbol, ett litet vitt band synligt fäst på klädseln, för att markera erkännandet av problemet och avståndstagande från våldet. Här har t.ex. riksdagens manliga ledamöter möjlighet att medverka i denna utomordentligt betydelsefulla opinionsbildning. Ungdomar behöver bra förebilder, och där har alla vuxna möjlighet att göra sin insats.

Anf. 19 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Jag får först tacka för svaret, men för att vara rakt på sak: Det lät bättre i TV. Det är uppenbart att uttalandena där mest var ett uttryck för stundens ingivelse. Men det behöver inte vara fel för det.

*Svar på
interpellationer*

Bakgrunden till min interpellation var att jämställdhetsministern med anledning av flera allvarliga gruppvåldtäkter m.m. besökte Södertälje. I samband med besöket och i flera intervjuer sades det att regeringen har planer på en landsomfattande kampanj för att påverka attityderna. Det väckte min nyfikenhet, eftersom jag delar uppfattningen att någonting måste göras.

De händelser som man har anmält i Södertälje är upprörande, även om någon anmälan tagits tillbaka. Det är nödvändigt att fråga sig om övergrepp är enstaka exempel eller uttryck för en mer allmän inställning bland unga. Rapporter om ett rått och sexistiskt språkbruk m.m. liksom att många ungdomar rent psykiskt mår väldigt dåligt måste vi ta på allvar.

Om man skall ha en statlig kampanj krävs naturligtvis att den har ett ordentligt gediget underlag i sakfrågorna och en bestämd målformulering. Det har regeringen inte. Nu säger statsrådet dessutom att hon inte tror att en kampanj kan lösa problemet. Det tror väl egentligen ingen.

Det finns således inget underlag för den kampanj man talade om eller några planer för hur en beredning av en sådan skall gå till. Vad jag förstått av svaret är att fyra statsråd skall tala med varandra om vad som hittills är gjort för att sedan ta ställning till en fortsättning. Därför skulle jag vilja fråga Margareta Winberg när den kartläggningen kommer att vara färdig.

Min andra fråga gällde hur föräldrars ansvar för barnens fostrans skall kunna markeras bättre. Där är statsrådet konkret. Hon hänvisar till en proposition i vår om Föräldrautbildningsutredningen. Jag skall med väldigt stort intresse vänta på den.

Jag är övertygad om att föräldrar måste stärkas och bli mer medvetna i sitt föräldraansvar om unga människor bl.a. skall kunna skaffa sig en sund syn i sex- och samlevnadsfrågor.

Jämställdhetsministern, som själv har en bakgrund som lärare, inser förstås att skolan inte ensam kan klara dessa uppgifter. Det är för övrigt uppenbart när man ser sig omkring. Jag tror däremot att skolan och hemmen måste samverka och ha ett förtroende för varandra.

Man blir då allvarligt bekymrad och upprörd när man läser uttalanden av typen att det skall visas porrfilm i skolan. Jag tror inte att skolministern sade så egentligen, men det var vad tidningen skrev. Det är ett väldigt stort problem.

Risken är att man ger intryck av att sex- och samlevnadsundervisning är något annat än vad det skall vara. Skolans huvuduppgift när det gäller sex- och samlevnadsundervisning måste vara att stå för saklighet och positiva värderingar.

Unga människor i dag får alldeles för många intryck som visar på att sexualitet skulle handla om tävling, våld och elitgymnastik och väldigt lite om närhet, ömhet och respekt för varandra. Jag tror att skolan har en uppgift här.

Men det är också så att ungdomar i dag drar på sig könssjukdomar och annat. Det har blivit ett allvarligt bekymmer i skolhälsovården. Därför måste man också ha en saklighet med i undervisningen.

Så här i den första vändan skulle jag vilja säga att skolan inte löser den uppgiften bra. Jag tror inte att det är så, men ingen kan svara på vad

som gäller. Vi vet inte i dag om ungdomar får den sex- och samlevnadsundervisning de har rätt till.

Jag har krävt av skolministern att man skall ta itu med det här. Sedan ett par år tillbaka har vi nya regler i läroplanerna. Vi vet faktiskt inte om eleverna får den grundundervisning de har rätt till. Jag tror att man skall börja där.

Prot. 1998/99:30
7 december

Svar på
interpellationer

Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Jag vet inte vilka av mina uttalanden i TV som Beatrice Ask syftar på som lät bättre än det jag säger i dag. Men vad jag sade där var att innan vi gör någon sådan här kampanj – som för övrigt var ett önskemål från dem som arbetade på fältet med de här frågorna, nämligen socialarbetarna och politikerna i Södertälje – måste vi få ett underlag och veta vad som redan nu pågår. Jag menar att man inte skall dra i gång en kampanj för kampanjens egen skull. Vi måste se vad som pågår i Sverige i dag och vad vi behöver komplettera med. Det sade jag redan då, och det håller jag fast vid.

Det är det underlaget som vi nu tar fram. Det gör vi genom att vi har en statssekreterargrupp med statssekreterare från de departement som jag nämnde i mitt första inlägg som gör en genomgång av vad som görs. Den sammanställningen blir klar nu före jul. Någon gång efter nyår är vi redo att se efter om vi kan hitta något ytterligare.

Det är självfallet så att *en* kampanj inte kan lösa detta, som jag sade. Här handlar det om djupa och grundläggande värderingar som måste förändras. Men ibland, när det händer sådana här saker och när man tycker att det ändå har gått för långt, måste man markera genom att göra ett nedslag här och nu och göra t.ex. en kampanj. Men det är ändå i det kortsiktiga perspektivet. Det långsiktiga handlar om någonting helt annat.

Det handlar t.ex. om hur vi skall få mycket små pojkar och flickor att förändra sina väldigt traditionella pojk- och flickroller. Där spelar inte bara skolan, och föräldrarna naturligtvis, en strategisk roll utan förskolan är också oerhört viktig. Där pågår det många intressanta försök runt om i landet där man försöker få små pojkar och små flickor att spränga sina traditionella roller. Vad jag förstår har man uppnått ganska positiva och mycket intressanta resultat.

Sedan delar jag uppfattningen att skolan inte kan klara detta ensam. Det har jag aldrig sagt heller. Det framgår av svaret att skolan skall samarbeta med föräldrarna. Men skolan kan inte frånta sig sitt ansvar. Skolan har ett ansvar utöver det väldigt strikta lärandet.

Skolan har också ett ansvar, och där tyckte jag ändå att vi var överens, att förmedla det som Beatrice Ask kallar för positiva värderingar. Det handlar alltså om en värdering som stämmer överens med den som det civila samhället står för. Den stämmer inte överens med de värderingar som präglar de förhållandevis få unga pojkar som nu misshandlar och våldtar unga flickor.

Jag delar alltså uppfattningen att skolan skall förmedla dessa positiva värderingar och dessutom förmedla saklighet. Nu kan det kanske vara svårt att få detta att gå ihop. Det är ju två skilda saker. Saklighet är det mer rent medicinska och tekniska om hur vi ser ut och vad som händer om vi gör så eller så. Det är saklighet. De positiva värderingarna är präglade av just en värdering, och de kan aldrig vara sakliga.

Svaret på frågan är att statssekreterargruppen jobbar. Den skall vara klar före jul. Någon gång efter jul har vi det underlag som vi behöver. Jag kan inte stå här i dag och tala om vilket underlag det är, eftersom det inte är framme än. Jag tror att man måste arbeta så, för att inte göra ett dubbelarbete och inte göra en kampanj för dess egen skull.

Anf. 21 BEATRICE ASK (m):

Fru talman! Låt mig inledningsvis säga att jag inte tror att Margareta Winberg och jag har olika uppfattningar, men man måste ju reda ut vad som sägs. Jag lyssnade noga på flera intervjuer, och man klipper och klistrar ju i TV också. Det intryck man fick var att här var det en kampanj som var fix och färdig, och så är det då inte. Det är väl bra att man arbetar så skyndsamt på statssekreterarnivå för att få fram kunskaper om vad som är gjort och vad som inte är gjort.

När det gäller sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är det så att vi behöver ett bättre och mer gediget underlag om vad som faktiskt händer. Det är på tok för många broschyrer och för många allmänna uttalanden. Det är för lite av kontroll och uppföljning av det som är den minsta gemensamma nämnaren.

Jag är angelägen om att alla elever i den svenska skolan faktiskt får del av sex- och samlevnadsundervisningen. Det är här detta med föräldrarna kommer in. Skolan möter ju elever och människor från alla olika religioner och kulturer. I de här frågorna, som ju många gånger är väldigt känsloladdade, är det mycket lätt att stöta ifrån sig en och annan. Jag tänker inte minst på många flickor med invandrarbakgrund. De befinner sig i en mycket känslig situation, där det svenska samhället och familjernas attityder ofta balanserar på en mycket liten gemensam nämnare.

Här tror jag att det är mycket viktigt att vinnlägga sig om respekt och allsidighet för att de som behöver de kunskaper och värderingar skolan skall förmedla också får del av dem. Det är därför jag tycker att man skall vara mycket omsorgsfull med de signaler man skickar ut.

Här har jag ingenting att erinra mot vad Margareta Winberg har sagt. Jag är mer irriterad över att medierna försöker ta så snabba grepp när de skall beskriva de här frågorna. Nu senast var jag också utmålade som väldigt pryd, eftersom jag inte tyckte att porrfilm var kul. Men jag tycker inte det. Jag tycker att det är rätt äckligt, och det tycker jag att man skall få säga. Jag har ingenting emot att man diskuterar och sakligt analyserar pornografi, men jag tror att det är farligt att säga att det är en generell undervisningsform. Då tror jag att man stöter ifrån sig många som skulle behöva de kunskaper skolan ändå har även på detta område.

Sedan är det naturligtvis så att det långsiktigt handlar väldigt mycket om manligt och kvinnligt.

Jag vill skicka med jämställdhetsministern att vi under den borgerliga regeringen genomförde en väldigt bra utredning om manligt och kvinnligt i skolan. Där landade man bl.a. på slutsatsen att man måste arbeta med manligt och kvinnligt som en pedagogisk fråga. Man grundade det på ganska mycket kunskaper om inlärning och om pojkar och flickor och hur de skiljer sig åt.

Tyvärr har de socialdemokratiska regeringarna hittills inte gjort särskilt mycket för att följa upp detta. Jag tror att det är mycket väsentligt. Det är ju precis som jämställdhetsministern säger. Det finns en hel del

bra exempel, men det är en *ad hoc*-verksamhet. Jag tror att man måste manifestera och slå fast att manligt och kvinnligt är en pedagogisk fråga just i skolan. Man måste öka medvetenheten om de skillnader som finns, om vi skall nå resultat.

Det här är ett mycket långsiktigt arbete, och man måste klara både långsiktigheten och detta med att säga ifrån på skarpen när det har gått för långt. Och det har det naturligtvis gjort när det gäller de exempel som kvällspress och andra älskar att ägna sig åt. Jag tror att vi kan göra både– och. Jag hoppas att det kommer förslag på insatser som vi kan dra lärdom av efter jul.

Anf. 22 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Det som görs i skolan är mycket viktigt. Det går att göra mycket mer där. Men jag menar ändå att skolan har en föregångare i förskolan. Det är oerhört viktigt vad vi gör även där.

Det finns forskning som visar att efter fem års ålder är vi mer eller mindre fast i de roller som vi har vuxit in i eller uppfostrats in i av tradition och gammal vana. Därför är det så ofantligt viktigt att vi har en medveten pedagogik i förskolan. Jag är inte säker på att så har varit fallet.

De förskolor som jag har varit på hävdar ju många gånger också detta. Jag var t.ex. uppe i Gävle på Tittmyrans förskola där man, med förebild från Island, har utvecklat en alldeles annorlunda pedagogik där man i pojk- och flickgrupper verkligen försöker att träna pojkar och flickor i att spränga sina egna gränser. Flickorna får träna sig i mod och styrka, och pojkarna får träna sig i empati och saker som har med upplevelse, ljuv musik och sköna saker att göra.

Jag tror att det är där vi måste börja. De förskollärare som jag mötte hävdade bestämt – det får stå för dem, men jag tycker ändå att det ligger lite i vad de säger – att det inte är fel på hemmen eller barnen, utan på bemötandet som dessa barn får i förskola och skola. Jag tycker att det är en intressant iakttagelse som personalen har gjort. Ur detta har de alltså tänkt om och skapat en ny pedagogik som tar sikte på modet hos flickorna och ömsintheten hos pojkarna. Det är något som vi ju vet finns hos oss alla men som inte tillåts att utvecklas på grund av de roller som vi tror att vi måste vara i.

På skolans område, precis som på så många andra politikområden, driver vi *mainstreaming*. Det betyder att ett kvinno- och mansperspektiv skall genomsyra undervisningen. Jag tror att pedagogiken även där måste utvecklas ytterligare.

Samtidigt skall vi komma ihåg att det här är ett relativt nytt sätt att tänka och att driva undervisning på, så det kommer sannolikt att ta tid. Vi vet väl båda att man inte kan pådyvla människor, i det här fallet personal inom barnomsorg eller grundskola, en åsikt. De måste själva känna att det är rätt för att det skall bli bra när man som lärare eller förskollärare utövar sitt yrke.

Slutligen vill jag också säga att jag tror att det är farligt att peka ut – jag kände nästan att Beatrice Ask gjorde det – invandrare. Vi måste komma ihåg att de övergrepp som nu begås i Sverige begås av alla grupper.

Anf. 23 BEATRICE ASK (m):

Prot. 1998/99:30
7 december

Svar på
interpellationer

Fru talman! Bevara mig väl för den koppling som Margareta Winberg varnade för. Det var inte alls min tanke. Tvärtom finns det naturligtvis väldigt många olika grupper, både de som har problem och de som inte har problem.

Jag tror att det är de allra mest skötsamma som drar sig för att komma till skolan när man tar itu med detta på ett alltför tydligt sätt eller skickar felaktiga signaler. Det kunde lika gärna ha handlat om några barn från söndagsskolan som hade hållits hemma, så det behöver inte handla om invandrarungdomar.

Men vi vet – och det måste man våga prata om – att kulturkrockar mellan det svenska samhället och andra religioner ibland får sådana effekter att det är viktigt att vara varlig med orden och att vinnlägga sig om ömsesidig respekt. Det tror jag att vi måste prata tydligare om än vad vi gör i dag.

Vi är helt överens om att det här med pedagogik liksom manligt och kvinnligt i skolan är viktigt, och det gäller även i förskolan och de små barnen.

Låt mig ändå, eftersom jag klev upp i talarstolen, bara säga något när det gäller de problem som är så uppenbara i dag. Pojkar och flickor far illa i tonåren just nu på grund av att det händer mycket otrevligheter. De drar på sig sjukdomar och erfarenheter som de inte har någon glädje av. Då tror jag att vi som vuxna måste sätta gränser och våga säga nej. Allting är inte acceptabelt. På den här punkten behövs det väldigt mycket, och jag hoppas på den proposition i vår som skall beröra föräldrautbildning.

Men jag tror också att signalerna från oss politiker måste vara att man som förälder tar reda på var ungarna är på kvällarna. Det kan inte vara rimligt att de är ute nätterna igenom. Man bör som förälder också ha ett ansvar för att veta var barnen är och med vem. Annars hamnar de väldigt lätt i situationer som är allvarliga. Det här ligger också i det som är vår uppgift när det gäller att fostra och att ha omsorg om barn och ungdomar. Det är väldigt lätt att vi glömmar bort de lite äldre och tuffare ungdomarna, och det får vi inte göra.

Anf. 24 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Självfallet skall vuxenvärlden våga sätta gränser. Det är möjligt att vuxenvärlden har varit för dålig på det, på att också våga säga nej.

Det gäller också flickor och kvinnor. Det gäller att våga och få lov att säga nej. Det är ju en del i den diskussion som har varit.

Men jag vill också vända på det hela. Jag anklagar inte Beatrice Ask för det, men jag känner själv i den här debatten att det är väldigt lätt att bli lite nymoralistisk när man talar om att säga nej hela tiden. Det handlar ju också om att unga kvinnor och kvinnor över huvud taget skall få tillåtelse att säga ja. Sexualitet är ju inte bara något som är hemskt och fult. Det är faktiskt en mycket stark drivkraft som är fantastisk, rätt använd så att säga. Och då gäller det också att få tillåtelse att bejaka den. Det är kanske lika viktigt som det andra.

Sedan vill jag bara säga att vi jobbar nu, förutom med ett underlag till en svensk kampanj, också med att fokusera mera på mansrollen och mannen. Kvinnorollen har genomgått en oerhört stor förändring under de

senaste 20 åren. Mansrollen har inte genomgått samma förvandling, och därför är det viktigt att nu titta lite grann på det. Annars kommer vi inte framåt i jämställdhetsarbetet.

Därför har jag sagt, och jag kan upprepa det, att mycket mer av fokus från min sida kommer att läggas på mannen och mansrollen. Jag kommer också att ha särskilda pengar för att understödja sådana projekt som skall stötta mannen i hans omvandling. Jag tror nämligen att detta är avgörande för om vi skall komma framåt i den här frågan, som jag tycker är oerhört viktig.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1998/99:30
7 december

---

*Svar på
interpellationer*

8 § Svar på interpellation 1998/99:34 om jordbrukssektorn

Anf. 25 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Ulla-Britt Hagström har frågat mig vilka åtgärder jag avser vidta för att jordbrukssektorn skall få bättre möjligheter och hur jag avser förbättra jämställdhetsvillkoren för de kvinnor inom jordbrukssektorn som i relation mellan ekonomiskt resultat och arbetsinsatsens omfattning får en faktisk timlön på tre kronor.

Jordbrukets lönsamhet påverkas direkt av bl.a. variationer i vädret, och årets vädersituation har regionalt påverkat lönsamheten negativt. Detta är dock inget unikt för jordbruket. Samma situation råder för andra näringar. Det är dessutom en variation som lantbrukarna är väl medvetna om och som de lärt sig att leva med.

Förutom yttre förhållanden som inte går att kontrollera påverkas lönsamheten i hög grad av företagarens kompetens. LRF-Konsult har visat på den stora skillnad i lönsamhet mellan jordbruksföretag med likartade förhållanden och produktionsförutsättningar som inte kan förklaras på annat sätt än genom skillnader i skicklighet och kompetens. Så t.ex. visar en genomgång av mjölkföretag med en besättningsstorlek på 41–50 kor att för de 25 % av företagen med de högsta kostnaderna återstod endast 24 % av intäkterna för löner, räntor och investeringar. För de 25 % av företagen med de lägsta kostnaderna var motsvarande tal 56 %, dvs. en mer än dubbelt så stor andel. Uppgifterna visar tydligt på att lantbrukaren genom sitt sätt att driva företaget påtagligt kan påverka den ekonomiska avkastningen.

I regleringsförlaringen anges att ett konkurrenskraftigt jordbruk är en viktig faktor för att motverka avfolkningen av landsbygden samt att jordbruket skall ges villkor som är likvärdiga med andra näringar. Regeringens politik kommer naturligtvis att utformas för att möjliggöra en sådan utveckling.

Samtidigt är det viktigt att understryka att regeringen inte kan garantera varje enskild företagares lön, vare sig om företagaren är verksam inom jordbruket eller någon annan näring.

Vad gäller Ulla-Britt Hagströms andra fråga är det ingen nyhet att den kalkylerade timsättningen inom jordbruket är och länge har varit låg. Det är i det här fallet dock ingen skillnad mellan kvinnor och män.

Jag är mycket väl medveten om kvinnornas betydelse för jordbruket och utvecklingen på landsbygden. För att jordbruksföretagen skall kunna

överleva är de ofta beroende av kompletterande verksamhet. Det kan röra sig om både verksamhet inom jordbruksföretaget och utanför företaget. Kvinnorna spelar här en central roll och har en avgörande betydelse för bevarandet av en levande landsbygd. Den här utvecklingen stöds bl.a. genom att kvinnor särskilt uppmanas att söka pengar för projekt inom ramen för de olika landsbygdsutvecklingsprogrammen.

Anf. 26 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag vill tacka jordbruks- och jämställdhetsminister Margareta Winberg för svaret. Men jag måste säga att jag blev förvånad. Jag har frågat Margareta Winberg vilka åtgärder ministern direkt tänker vidta för att jordbrukssektorn skall få bättre möjligheter. Jag får förklarat att en orsak är variationerna i vädret och att lantbrukarna har lärt sig leva med det. I så fall måste vädret stadigt ha försämrats från 1989 till 1997. Jag skall strax tala om löneutvecklingen inom jordbrukssektorn under de åren. Jag har då inte tagit med löneutvecklingen för 1998.

Margareta Winberg svarar vidare att lönsamheten i hög grad påverkas av företagarens kompetens. I det sammanhanget tar ministern stöd av LRF-Konsult. Jag tror inte att det är så att jordbrukets ekonomiska avkastning så avgörande är beroende av lantbrukarens sätt att driva företaget. I så fall påstår jordbruksministern att jordbrukarnas kompetens stadigt är sjunkande. Siffrorna för löneutvecklingen sjunker nämligen hela tiden. Jag tycker att det är ett orättvist påhopp på jordbrukarna.

Jag har bett utredningstjänsten ta fram statistik för en tioårsperiod. Löneutvecklingen för typföretag som utgör ett tvärsnitt av LRF:s medlemmar 1989 till 1997 visar för mjölkföretag att intäkterna 1989 ger utrymme för en timlön om 67 kr. Sedan sjunker denna år för år till 56 kr år 1997.

Det genomsnittliga mjölkföretaget har 29 mjölkkor och 35 hektar åkermark, och den kalkylerade arbetsinsatsen uppgår till 2 500 timmar per år. Dessa siffror är beräknade på 6 000 företag, och intäkterna inom mjölkproduktionen omfattar minst två tredjedelar av företagets produktion. De visar också relativt väl utvecklingen i familjejordbruket.

Ett annat exempel gäller kombinationsföretag med växtodling. Jag har ett material avseende 70 ha åkermark, vilket motsvarar 1 000 arbetstimmar per år. Omkring 2 300 företag ingår i underlaget. Här sjunker timlönen stadigt från 72 kr 1989 till 42 kr 1997.

För 1 500 kombinationsföretag med nötköttproduktion med genomsnittligt 25 levererade ungtjurar och ca 25 ha åkermark uppvisar ersättningen för eget arbete och kapital en halvering av resultatet från 1989 till 1997. Det har utom för det sista året varit stadigt sjunkande.

För 1 300 grisköttföretag med ca 40 modersuggor, 800 levererade slaktsvin och 45 ha åkermark samt med en arbetsinsats om 2 100 timmar per år uppvisar löneutvecklingen en nedgång från 63 kr per timme 1989 till 46 kr per timme 1997. I alla dessa redovisningar har företag med en omsättning under 50 000 kr per år rensats bort.

Fru talman! Jordbruksministern svarar med stöd av regeringsförklaringen att jordbruket skall ges villkor som andra näringar. Jag har i interpellationen klargjort att ingen yrkesgrupp år efter år ställer upp på sänkta löner. Jag tror heller inte att någon yrkesgrupp vill förklara sin dåliga löneutveckling med att den beror på sänkt kompetens.

Står verkligen Margareta Winberg kvar vid sitt svar att genomsnittsvärdet kontinuerligt försämrats och att jordbrukarnas genomsnittskompetens har försämrats stadigt under tio års tid? Det måste ju tolkas så, eftersom löneutvecklingen har varit sjunkande.

Jag vill också fråga jordbruksministern vad som kan anses som en rimlig medellön för en jordbrukare.

Anf. 27 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Vad jag försökte säga var att jordbrukare särskilt i Sverige men också i andra länder lever under vädervariationer. Det betyder att det ibland går bra, ibland mindre bra. Vi kan t.ex. i år se att det inom vissa regioner, dock inte inom alla, har gått väldigt bra, medan det inom andra områden har gått sämre för att inte säga väldigt dåligt. Jag talar då framför allt om spannmålsproduktionen.

Jag försökte också säga att kompetensen har betydelse. Det visar den undersökning som LRF-Konsult har gjort. Vad jag inte sade men kanske skall tillägga nu, eftersom Ulla-Britt Hagström tog upp en tidsserie från 1989 och fram till nu, är att vi också måste komma ihåg vad som har hänt under dessa år.

Före 1989 hade vi en oerhört reglerad jordbrukssektor i Sverige. Den var synnerligen instängd i den bemärkelsen att vi hade gränsskydd och enbart en intern marknad. Åren 1989–1990 förvandlades vårt land till en mera öppen nation genom den avreglering av det svenska jordbruket som vi då genomförde så att säga på egen hand.

Några år in på 90-talet började diskussionen om svenskt EU-medlemskap, och vi förstod att om det skulle bli ett svenskt EU-medlemskap, skulle det återigen bli en annan tingens ordning, tillbaka till reglering även om det nu var inom ett större område.

Sverige blev EU-medlem, och vi återgick till en mycket centraldirigerad och reglerad jordbrukspolitik. Vi kan exportera men kan framför allt importera. Importen av jordbruksprodukter är ju större än exporten. Lönsamheten påverkas naturligtvis också av detta.

Vi har ett jordbruk som i vissa avseenden är dyrare att bedriva än jordbruket i många av våra konkurrentländer. Jag tänker på att vi har strängare regler och därmed friskare jordar och bättre mat. Den internationella konkurrensen har medverkat till att pressa priserna och därmed till att sänka lönsamheten, särskilt för de företag som inte klarar konkurrensen. De företag som nu finns skall vi naturligtvis ha kvar. Jag värnar verkligen om ett svenskt jordbruk och vill att våra jordbruksföretag blir starka och konkurrenskraftiga.

Tyvärr tror jag att detta kommer att innebära att den grupp som Ulla-Britt Hagström talar om och talar för – jag förstår att det är de mindre familjejordbruken – kanske kommer att ha det svårt i framtiden. Jag ser nämligen framför mig att det blir en fortsatt koncentration. Det är därför viktigt att vi när vi nu diskuterar jordbrukspolitiken för framtiden inom EU inte enbart talar om en avreglering av Europas jordbruk utan kombinerar en sådan med ersättningar av regionalpolitiskt och miljömässigt slag, för att vi skall kunna ha kvar just de jordbruk som Ulla-Britt Hagström talar för och som också jag själv tycker är så viktiga. Det gäller också trots att de kanske inte är så alldeles konkurrenskraftiga i strikt marknadsekonomisk mening.

Anf. 28 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Tack, jordbruksminister Margareta Winberg! Det lyser igenom att det är familjejordbruken som jag här mest talar om. Vi kan inte låta dem gå över styr, även om vi vet att problemen kommer att rada upp sig.

Jag kan inte tycka att väderleksförhållandena kan vara en så utslagsgivande förklaring. I förhållande till Danmark och Finland har vi fortfarande en låg konkurrenskraft genom de stora skattebördor som vi har här i Sverige.

Jag har följt frågan om utbildning och kompetens som ordförande i landstingets utbildningsnämnd i Skaraborg under en mandatperiod. Jag följde då naturbruksutbildningen och har även sedan dess följt den under en tioårsperiod. Jag vet att jordbrukarna efterfrågar utbildning, att denna utbildning är av hög kvalitet och att den givetvis måste utvecklas vidare.

Till denna kompetens kommer också den praktiska hanteringen, som är väldigt god. Det är ofta fråga om ett praktiskt handlag som har ärvts genom generationer. Det finns en känsla för arbetet och en vilja att lyckas.

Jag har också ställt en fråga om kvinnor inom jordbrukssektorn. Enligt en gjord prognos hamnar timlönen på 3 kr, om man relaterar arbetsinsatsens omfattning till faktisk lön. Det gäller då givetvis kvinnor i familjeföretag.

Kvinnor anställda i jordbruket omfattas av avtal som träffas mellan arbetsmarknadens parter och är, som Margareta Winberg säger, givetvis desamma som för männen. Men detta är en viktig jämställdhetsfråga. Jämställdhetsministern svarar att kvinnorna har en avgörande betydelse för bevarandet av en levande landsbygd, och de uppmanas därför att söka pengar för projekt i de olika landsbygdsutvecklingsprogrammen.

Man kan dock i detta sammanhang undra varför Socialdemokraterna tillsammans med Centern har raserat avbytartjänsten. Om också kvinnorna skall hinna delta i landsbygdsutvecklingen, måste det finnas tillgång till avbytare. Det är också en bra arbetsuppgift för många ungdomar som vill pröva arbete inom lantbrukssektorn. Jag menar därför att avbytartjänsten måste återinföras.

Fru talman! Kristdemokraterna vill att de EU-finansierade och medfinansierade EU-satsningarna skall utnyttjas fullt ut. Margareta Winberg säger att avregleringen har upphört och att mycket här handlar om EU-inträdet. Men varför tar vi då inte ut de 1,3 miljarder som vi skulle kunna ta ut utan vidare? Vi låter alltså dessa pengar ligga kvar.

I fortsatta förhandlingar med EU måste Sverige inta en ny jordbruksfrämjande inställning. Det är viktigt att bevara åkermark och livsmedelsproduktion i hela Sverige. Jordbruket måste leva kvar som en basnäring i hela landet. Det gäller också fortsatt brukande i skogs- och mellanbygd. Särskilda stödinsatser för mjölkproduktion kan prövas i sådana bygder, tycker jag.

Förutsättningarna för jordbruket måste bygga på lika konkurrensvillkor med omvärlden. Därför måste vi ta bort de diskriminerande skatterna. Det tror jag är den viktigaste frågan just nu. Eldningsolja skall inte beskattas hårdare för jordbruket än för industrin. Jordbruket är en mycket stor del av småföretagsverksamheten. Det måste befrias från elskatt, dieselskatten bör sänkas osv.

En mjölkbonde motsvarar faktiskt sex arbetstillfällen. Jordbrukarna är Sveriges främsta miljövärnare och miljövärdare. Då undrar jag om jordbruksminister och jämställdhetsminister Margareta Winberg kan underlätta för kvinnornas villkor, om inte förutsättningarna för lönerna avsevärt kan förbättras och om avbyttjänsten skulle kunna återinföras.

Prot. 1998/99:30
7 december

Anf. 29 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Vi kan inte låta familj jordbruken gå över styr, säger Ulla-Britt Hagström. Jag önskar att vi hade den makten att inte låta dem gå överstyr. Men vi får inte glömma bort att jordbruk är företag, och vi politiker dirigerar ju inte företagandet i Sverige, och det kanske är tur det.

Vad vi skall göra är naturligtvis att vi skall underlätta så mycket som möjligt för den här typen av företag att fortsätta att finnas. Samtidigt kan vi inte blunda för att det har skett och kommer att ske en utveckling om vi skall klara en internationell konkurrens, när vi nu är i den situation som vi är – vi kan ha olika mening om hur vi hamnade här, men det kan vi lämna därhän. Då måste det finnas konkurrenskraftiga företag och företagare som klarar detta.

Ulla-Britt Hagström säger att vi måste ha en mer jordbruksfrämjande inställning i det arbete som vi gör i EU. Då undrar jag lite grann vad hon menar. Jag är ju på EU-nämnden inför varje möte med ministerrådet i Bryssel, och jag har inte uppfattat att Kristdemokraterna har någon avvikande åsikt när det gäller de frågor som jag driver där. Tvärtom har jag känt att det finns ett relativt enhetligt stöd från hela EU-nämnden.

Det handlar om att vi skall gå mera mot en avreglering. Det skall vara mera av sänkta priser och mindre av sådana politiska centrala ingripanden som vi nu gör på detaljnivå. Jag har nog en känsla av att jag har ett rätt så gott stöd, för att inte säga ett rätt så enhetligt stöd från hela EU-nämnden, vilket innebär från riksdagens alla partier, i den här frågan.

Det går inte heller att säga att man skall göra särskilda insatser för mjölkbönderna. Vi är inte i den situationen att vi bestämmer sådant själva. Vad vi kan göra och vad jag arbetar för inom EU är att kombinera med denna avreglering – som vi ändå tycks vara hyggligt överens om här i riksdagen – måste särskilda insatser göras för att förbättra miljön och för att få en regional spridning så att det blir jordbruk i hela landet, alltså en ny typ av regionalpolitiskt stöd för de jordbruk som annars inte klarar konkurrensen. Det är dessa två saker som måste kombineras med en avreglering. Skulle vi inte göra detta, skulle vi ha några mycket stora och väldigt konkurrenskraftiga jordbruk på Östgötaslätten, på Västgötaslätten, i Skåne och kanske på Uppsalaslätten. Men i övrigt skulle vi lägga en död hand över landet, och det vill jag inte medverka till. Det är därför som jag så envetet säger att miljöstöd och regionalpolitiskt stöd skall kombineras med avregleringen.

Det är klart att kvinnorna betyder mycket för landsbygden. När man följer vad som händer på den svenska landsbygden är det kvinnorna som svarar för den positiva utvecklingen. Det är kvinnor som startar många företag och nätverk. Om man ser på hur män och kvinnor beter sig när det gäller arbetslösheten, beter de sig helt olika. Kvinnorna är aktiva och gör någonting åt sin situation. De utbildar sig eller startar någonting. Det

finns också särskilda kvinnolån, de s.k. mikrostöden, på högst 20 000 kr, och de har ökat väldigt mycket i användning.

Man kan inte tro att två personer i längden skall kunna försörja sig på ett jordbruksföretag. Någon – och det blir ofta kvinnan – måste söka sin utkomst utanför företaget. Då är det viktigt att dessa kompletterande stöd finns. I den nya landsbygdsförordning, som vi också diskuterar i EU, kommer jag att föra in att det är viktigt med det kvinnliga perspektivet i framtiden.

Anf. 30 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag fick inget svar på min fråga om avbytartjänsten och vad vi skulle kunna göra för jordbrukets situation. Vi kan alltså inte sköta företagen, men vi kan se till att det finns förutsättningar för företag att kunna leva. Tillsammans med avregleringen är det därför viktigt att vi tar bort de skatter som ligger som särskilda pålagor för jordbrukarna i vårt land. Byråkratin är också ett stort område där vi kan gå in och göra någonting.

Den Björkska utredningen säger ju att vårt jordbruk ligger betydligt lägre än jordbruket i grannländerna Finland och Danmark när det gäller konkurrenskraft. Det handlar då inte om vare sig väder eller kompetens. Kan man i Finland och Danmark skall väl vi kunna. Det har sin förklaring i att det svenska jordbruket påläggs högre skatter och avgifter, det är där det ligger. Däremot sägs det att Danmark gör betydande statliga insatser för utbildning för att få en ökad effektivitet.

Det är viktigt att vi ser till att diskriminerande skatter försvinner, att eldningsoljan inte beskattas hårdare för jordbruket än för industrin, att jordbruket befrias från elskatt, att dieselskatten sänks och att exportfrämjande åtgärder kommer till.

Sedan har vi också årets skörde-skador, men de ligger inte inom årsserien från 1989 till 1997. Men de innebär ytterligare stora ekonomiska påfrestningar. Där kan vi gå in och göra katastrofinsatser. Exportkreditgaranti för export av fläskkött till Ryssland osv. skulle kunna hjälpa många.

Prognosen för spannmålspriset ligger faktiskt i år på 95 öre per kilo mot 1:36 kr 1989–1990. Även där är siffrorna för jordbruket sjunkande.

Det svenska jordbruket satsar positivt, och därför tycker jag att regeringen skall satsa positivt tillbaka.

Anf. 31 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! När det gäller skörde-skador har vi just tillsatt en arbetsgrupp tillsammans med näringen för att se efter om och i så fall hur vi skall kunna lösa den frågan. Det är inget nationellt problem, utan det är ett problem för vissa regioner i landet och för vissa bönder.

Svinproduktionen är hög, och priset är lågt. Det är ingen fråga som vi själva hanterar i Sverige. Det förs ju en gemensam jordbrukspolitik. Vad vi har gjort för att underlätta för svinproducenterna inom EU är att vi har stött extra höga exportsubventioner till Ryssland. Dessutom har vi sagt ja till ett omfattande biståndsprogram i Ryssland som handlar om mat. Jag hoppas verkligen att det skall komma till nytta, för det var så som det var tänkt. Programmet handlar om mat av olika slag, och där får de svenska bönderna vara med och konkurrera om dessa anbud.

Sedan är det många andra frågor. Exportfrämjandet är jätteviktigt. Det som ligger närmast i tiden är t.ex. *Grüne Woche* i Berlin, där jag själv kommer att närvara för att försöka att sälja svensk mat. Med hjälp av statliga pengar har vi gjort en mycket framgångsrik satsning på Storbritannien, där bl.a. svenskt svinkött säljs med stor framgång. Vi håller just nu på att lansera svensk mat i Tyskland, bl.a. på tyska tåg, och vi försöker att slå oss in på den marknaden. Slå oss in är verkligen ordet, därför att det inte är enkelt att komma in där. Vi är ju trots allt inte vana vid att exportera den här sortens produkter, men vi försöker, och dessa försök har mitt fulla stöd.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1998/99:30
7 december

Svar på
interpellationer

9 § Svar på interpellation 1998/99:36 om hemlösa i Sverige

Anf. 32 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Inger René har frågat vilka åtgärder jag avser vidta för att vända utvecklingen när det gäller hemlösheten.

Att det i Sverige finns människor som är hemlösa är ett allvarligt problem. Även om vi inte har samma omfattning av hemlöshet som många andra länder i Europa, vill jag understryka vikten av att de olika samhällsinstanserna gör sitt yttersta för att ta sig an problemen. Gruppen hemlösa består till stor del av personer med omfattande missbruk eller psykiska och sociala problem. Att alla människor har rätt till ett eget boende är självklart och ett viktigt mål för regeringen.

Socialnämndernas ansvar finns som ett sista skyddsnät när människor av olika anledningar inte längre kan leva under rimliga villkor. Detta ansvar innefattar självklart även åtgärder för de mest utsatta gruppernas behov. Det är därför viktigt att kommunerna uppmärksammar gruppen hemlösa vad gäller behov av såväl boende som annan hjälp eller vård som de behöver. I kommunerna är man medveten om de ökade svårigheterna för gruppen hemlösa, och det pågår ett aktivt utvecklingsarbete för att finna en bra och relevant organisation och åtgärder för den här gruppen, ofta svårt utslagna människor. Även kyrkliga och andra ideella organisationer gör beundransvärda insatser som komplement till socialtjänstens arbete.

Regeringen har under de senaste åren beslutat om olika åtgärder för att stimulera kommunerna och ideella organisationer att få till stånd insatser för de hemlösa.

I mars 1997 avsattes 30 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden under en treårsperiod för ideella organisationers kostnader för att tillsammans med kommuner utveckla och pröva nya modeller för stöd och boende för personer med psykiska problem.

I budgetpropositionen för år 1999 föreslår regeringen ytterligare 30 miljoner kronor under en treårsperiod till nyskapande projekt för bostadslösa. Det handlar om att utveckla och pröva olika stödformer, finna metoder för lokala inventeringar och uppsökande verksamhet. Storstädernas särskilda problematik skall beaktas. Stödet skall ges till kommuner och ideella organisationer.

I regleringsbrevet för år 1999 avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga omfattningen av hemlösheten i Sverige och redovisa de insatser som görs för de hemlösa.

Regeringen har den 25 juni 1998 beslutat om direktiv för en bostadssocial beredning med en parlamentarisk sammansättning. Ett av uppdragen är att följa utvecklingen på det bostadssociala området och lämna förslag till åtgärder för att stödja särskilt utsatta grupper på bostadsmarknaden, bl.a. hemlösa, psykiskt störda och ekonomiskt svaga hushåll. Beredningen skall lämna förslag till åtgärder för den händelse att kommunerna inte kan uppfylla sitt bostadssociala ansvar.

Avslutningsvis vill jag understryka att regeringen tar problemen med hemlösheten på mycket stort allvar, vilket också markerats i regeringsförklaringen. Antalet människor som saknar egen bostad är en mätare på välfärdens tillkortakommande. För mig som socialdemokrat är kampen mot hemlöshet och utanförskap därför en av de viktigaste rättvisefrågorna inför framtiden. Jag kommer att noga följa upp effekterna av de satsningar som redan vidtagits. Om det visar sig behövas andra initiativ från regeringens sida, kommer jag att återkomma med förslag till sådana åtgärder.

Anf. 33 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret, som jag är glad över i den delen att det andas insikt och empati. Det måste vara, och det är jag säker på att det är, alla partiers högsta prioritering att värna de skyddslösa. Där är vi överens.

Jag är också nöjd med att socialministern nämner de ideella organisationerna, som är en av aktörerna när det gäller att komma till rätta med hemlösheten. Undersökningar visar att fler vänder sig till kyrkan, Stadsmissionen, Frälsningsarmén eller till andra frivilligorganisationer i dag än tidigare.

Men sedan tar min förnöjsamhet slut, för resten av svaret handlar om utredningar och insatser för dem som redan är hemlösa, ingenting om hur man skall stämma i bäcken. Min fråga var ju: Hur skall man vända den här utvecklingen?

Vi vet i dag att hemlösheten har ändrat karaktär. "Gamla grupper" har minskat och nya har tillkommit när det gäller hemlösa människor, bland dem kvinnor, ungdomar, inte minst utomnordiska unga pojkar, och människor med psykiska funktionshinder.

Det finns studier som talar om en fördubbling av antalet psykiskt störda bland de hemlösa mellan 1993 och 1996 i Stockholm. Det är den enda kommun, såvitt jag vet, som än så länge försökt urskilja just denna grupp. Praktiskt taget samtliga i denna grupp bedöms ha behov av insatser från psykiatrin. En orsak till detta kan vara den reducering av specifika insatsformer för dessa personer som psykiatrireformens genomförande medförde.

Genom att avinstitutionalisera stora delar av psykvården utan tillräcklig individuell hänsyn har man skapat en misär för redan utsatta människor. Jag anser att man skall fundera på om det inte är så att institutionerna har avvecklats så snabbt att man inte har hunnit få fram alternativ som fungerar.

Argumenten när man lade ned institutionerna var mycket vackra. Man sade att alla skall ha rätt till eget boende, att eget boende är utvecklande och att boende på institution är integritetskränkande, och det ligger naturligtvis en sanning i det. Men när ångesten griper tag i våra medmänniskor under vargtimmarna kan det behövas professionell hjälp för att upprätthålla tryggheten för psykiskt sjuka människor.

Nu när det är uppenbart att konsekvenserna av våra politiska beslut – jag kan inom parentes säga att Moderaterna reserverade sig i denna del – inte har blivit vad som förväntades, kan det kanske vara dags att ompröva psykiatrireformen.

I nedskärningarnas Sverige får alltför många betala ett alltför högt pris. Men ett civiliserat samhället – det var också detta som socialministern avslutade sitt svar med, fast i andra ordalag – måste ha kunnande, fantasi och ekonomiska resurser nog för att alla skall kunna leva ett människovärdigt liv.

Min fråga kvarstår: Vilka åtgärder vill statsrådet vidta för att vända utvecklingen när det gäller de hemlösa? Jag har särskilt identifierat de växande nya grupperna, som alltså är kvinnor, ungdomar, inte minst utomnordiska unga pojkar, och psykiskt sjuka människor.

Anf. 34 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! På några punkter är vi glädjande nog överens.

Först och främst är det viktigt när det gäller problemet med hemlösa att man betraktar detta, icke som *ett* gemensamt problem utan som en rad av problem, dvs. orsaken till varje hemlöshet är individuell.

När vi börjar ett arbete för att lösa problemen för dem som är hemlösa i dag handlar det om att söka upp var och en individuellt, att ge stöd och hjälp individuellt för att han eller hon skall komma tillbaka till den samhälleliga gemenskapen. Det innebär att det är ett omfattande arbete som förestår. Det krävs resurser från de sociala myndigheterna, och det krävs ett samarbete mellan socialtjänsten, sjukvården, arbetsförmedlingarna, bostadsförmedlingarna, bostadsföretagen och kommunerna för att ge stöd åt de människor som har hamnat utanför.

Vi är också överens om att i detta arbete spelar frivilliga och ideella organisationer en viktig roll. Det finns inget skäl för samhället att räkna med att de samhälleliga institutionerna ensamma skall klara detta uppdrag, utan det krävs en samverkan mellan samhället och det ideella.

Vi tycks egentligen vara oense bara på två punkter. Det ena vet jag inte, men jag skulle gärna vilja fråga Inger René om detta, nämligen om hemlösheten såsom en avspeglning av den allmänna politiken. Jag menar att de nedskärningar som det svenska samhället – stat, kommuner och landsting – tvingats göra av uppenbara skäl under de senaste åren faktiskt återspeglas i att alltför många människor har förlorat sin trygghet.

Skall man göra någonting åt detta framöver, krävs det att vi återupprättar en del av väsentliga delar av den generella trygghet och välfärd som ligger i att kommuner, landsting och stat tar ansvar för alla människors rätt till utbildning, god omsorg och vård. Det kräver ju på längre sikt att vi ställer resurser till förfogande för samhällets välfärd. Och där kan jag tänka mig att åtminstone Inger Renés parti inte är lika benäget att ge samhället dessa möjligheter.

Den andra frågan gäller när åtgärder skall redovisas. Vi kommer nu att ta tag i det beslut som vi hoppas att riksdagen skall fatta med anledning av budgetpropositionen. Vi kommer att utse en beredning som skall arbeta med det projekt som vi har avsatt medel för, 30 miljoner kronor, i budgetpropositionen. Dess uppgift blir i hög grad att också ange vilka åtgärder man skall vidta för att förhindra att antalet hemlösa ökar. Så till den frågan ber jag att få återkomma.

Anf. 35 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Jag hade inte tänkt mig att det här skulle bli en ekonomisk diskussion, men det är ju väl känt att vi har olika åsikter om hur man skall lösa Sveriges problem. Det gäller om man skall fortsätta att fördela en krympande kaka eller om man skall arbeta på att försöka se till att kakan växer.

Men som jag sade i början är vi alldeles säkert överens om att de här människorna hör till de mest skyddslösa och att de skall värnas. Där är jag övertygad om att vi är överens. Det är också så, för att ta ett exempel, att Stockholms kommun, som nu har en borgerlig ledning, har avsatt 70 miljoner i årets budget just för att försöka klara av de aktuella problemen när det gäller hemlöshet.

Jag tycker också att det är riktigt att man får titta på varje individ, men jag tycker att det är en varningslampa när man ser att vissa grupper har ökat. Jag skulle gärna vilja höra socialministerns funderingar omkring psykiatrireformen och effekterna av den. Det är ju så, som Socialstyrelsen visade alldeles nyligen i en rapport, att av de färdigbehandlade patienterna inom psykiatrin återkommer ungefär 40 %, alltså nära nog hälften. De klarar inte sitt liv och leverne. Detta tycker jag är ett mento. Man kan säga att detta är en grupp, och en lagstiftning, som vi kan göra något åt.

En annan grupp som har ökat, även om individerna naturligtvis ser olika ut, är de hemlösa kvinnorna. Den har kanske inte ökat så mycket om man tittar på numerären i de undersökningar som finns. Men man är ändå alldeles övertygad om att de har blivit fler. Detta beror på att skammen för kvinnor att vara hemlösa anses vara större än skammen för män och på att kvinnor klarar sin hemlöshet genom att låta sig utnyttjas. De bor temporärt hos olika män och syns därför inte i statistiken. Men man vet att den här gruppen har ökat.

Där finns också dessa kvinnor som, om jag får använda ett så otrevligt ord i det här sammanhanget, är importerade utomlands ifrån och som efter några år i ett äktenskap i Sverige inte klarar samvaron med sin svenske man och som inte heller, på grund av den korta vistelsetiden i landet, har uppehållstillstånd. Också den sortens kvinnor skulle vi faktiskt som lagstiftare kunna hjälpa till ett bättre liv.

Jag skulle vilja avsluta den här omgången med att fråga socialministern: De här pengarna, de 30 miljonerna från Allmänna arvsfonden som gavs ut i april 1997, har man på något sätt sett vilka effekter de har fått när det gäller hemlösheten i de respektive kommuner som de placeras ut i? Och vilka slutsatser har man i så fall dragit av dessa effekter?

Anf. 36 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Regeringen avser som jag sade i mitt svar att ge Socialstyrelsen i uppdrag att följa utvecklingen och kartlägga omfattningen av hemlösheten, men också att redovisa de insatser som görs. Bl.a. ingår då att utvärdera de insatser som görs som ett resultat av de resurser som ställdes till förfogande, alltså arvsfondsmedlen. Så vi kommer ganska snart att få en utvärdering av de insatser som görs både från kommunernas sida och från de ideella organisationerna. Så där kommer vi att få klarhet från Socialstyrelsen alldeles snart.

Låt mig sedan nämna det som är ett uppenbart bekymmer, och det är psykiatrireformen. Jag tror att det är viktigt i den diskussionen att inte förledas till slutsatser om att vi skall tillbaka till den tid då hela mentalvården, hela psykiatrin, i huvudsak byggdes upp kring de slutna institutionerna. Det var mycket som vanns när hela psykiatrin förändrades. Det som förlorades var ju uppenbart det som skulle ligga hos kommunerna och landstingen i samverkan.

Vi kan alltså konstatera att de människor som behövde stöd och vård inte har fått det i den utsträckning som alla förutsatte. Att återskapa och ge förutsättningar för en bättre psykvård i framtiden är därför en viktig uppgift både för regeringen och för kommuner och landsting. I den frågan kommer vi att återkomma till riksdagen under nästa år.

När det gäller diskussionen om de hemlösa kvinnorna och om de nya grupper som riskerar att bli hemlösa tror jag att en viktig förklaring är inte bara en sviktande arbetsmarknad utan faktiskt också svårigheterna att få bostäder. Det verkar som att alltfler hyresvärdar, dessvärre också allmännyttiga bostadsföretag, inte tar sitt sociala ansvar i tillräckligt stor utsträckning. Det blir alltför svårt att få en bostad. Därför är det viktigt att i det uppdrag som den bostadssociala beredningen nu har se på hur vi kan skärpa ansvaret från hyresvärdarnas sida när det gäller att garantera bostäder till de människor som har ett akut socialt behov av en bostad.

Anf. 37 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Som vanligt är det så att det skall utredas, utredas och utredas. Jag får väl hota med att någon gång i vår borde detta utredande ha kommit en bit på vägen. Så vi får väl återta den här diskussionen då.

När det gäller psykireformen håller jag med socialministern om att det för många av de människor som flyttade ut från psykiska kliniker och mentalsjukhus till ett eget boende har gått bra. Det beror inte minst på, och det tycker jag är särskilt glädjande, att attityden till psykiskt sjuka människor i samhället har förändrats. Acceptansen har förändrats, och det är naturligtvis positivt.

Men det finns ju ett stimulansbidrag, jag vet inte om det är länen eller kommunerna som har fått det från regeringen, just för dessa människor när de har flyttat ut. Det stimulansbidraget har bara använts till ungefär en tredjedel. Det är ju klart negativt om det är så att man har en ambition att stimulera de människor som har flyttat ut och det stimulansbehovet inte tillgodoses ute i landsting och kommuner. Där tycker jag att regeringen på det ena eller andra sättet borde kunna stöta på.

En annan fråga som jag har försökt beröra, men som socialministern inte har berört, är de nordiska och utomnordiska invandrarnas situation. Det handlar till största delen om unga pojkar som i dag inte får ett fäste på arbetsmarknaden och som missbrukar olika former av droger. Det är

också en starkt växande grupp inom den här större gruppen. Där tycker jag att man måste lägga in särskilda insatser både från sociala myndigheter och från frivilligorganisationer. Då måste man också bejaka de kulturella och språkliga problem som ligger där. Jag skulle vilja höra mer om konkreta åtgärder när det gäller de här grupperna.

Anf. 38 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! När det gäller invandrarnas situation ligger ansvaret för regeringens politik i allt väsentligt hos integrationsministern. Men eftersom jag faktiskt har en viss erfarenhet av detta arbete skall jag hänvisa till den diskussion och de förslag som ligger i storstadspropositionen. Den storstadspolitik som regeringen har presenterat skall utveckla ett mycket avancerat program för att bryta segregationen.

Där finns två väsentliga saker. Man skall öppna arbetsmarknaden för i första hand de utomnordiska invandrarna, men naturligtvis även för alla invandrare, för att därmed kunna skapa en annan situation på bostadsmarknaden. Avsikten är alltså att staten under de kommande åren på regeringens förslag skall kunna utveckla särskilda program i samarbete med kommunerna för att se till att invandrarna integreras i det svenska samhället och att de kan få ett arbete och en egen bostad. Jag hoppas att det skall finnas utrymme för en diskussion när vi skall ta ställning till integrationspolitiken.

När det sedan gäller stimulansbidragen har jag förstått att det handlar om uppgiften att se till att de psykiskt funktionshindrade får meningsfull sysselsättning. Det har påpekats att det är alltför få som får detta. Jag skall därför lova att vi från regeringens sida skall uppmärksamma ansvariga myndigheter, kommuner och landsting på detta, eftersom det är en viktig uppgift att dessa människor faktiskt också efter sina förutsättningar får någonting att göra och inte bara blir passiva vårdtagare.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1998/99:48 om äldreomsorgen

Anf. 39 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Chris Heister har frågat mig om på vilket sätt regeringen vill stimulera kommuner och landsting att öka mångfalden inom äldreomsorgen.

I socialtjänstlagens 4 § regleras möjligheterna för kommunerna att sluta avtal med någon annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Under senare år har en kraftig ökning skett av den äldreomsorg som bedrivs av privata entreprenörer. Utifrån antalet personer som erhöll hjälp svarade privata entreprenörers verksamhet år 1996 för drygt 9 % av de särskilda boendeformerna och drygt 3 % av hemtjänsten. Ungefär hälften av landets kommuner har avtal med privata entreprenörer. Denna andel har varit oförändrad under senare år. Verksamheter som drivs av privata entreprenörer förekommer framför allt i storstäderna, förortskommunerna och i större kommuner, medan de praktiskt taget saknas helt i glesbygdskommuner och mindre kommuner.

Beslut om upphandling i konkurrens fattas av politikerna i respektive kommun. Den rättsliga regleringen av hur upphandlingen skall genomföras finns främst i lagen om offentlig upphandling. Det är av stor vikt att kommunens underlag vid upphandling är så utformat att det möjliggör en bedömning av såväl kvalitet som pris vid beslut om vem som skall få uppdraget. Det är viktigt att man sätter upp tydliga mål för kvaliteten i verksamheten och att man har en bra kontroll av att kvaliteten upprätthålls. Jag vill understryka att det är kommunen som är ytterst ansvarig gentemot den enskilde enligt lagstiftningen oavsett om det är kommunen eller en privat entreprenör som driver verksamheten.

Jag har personligen ingenting emot att verksamhet drivs av privata entreprenörer. Det viktiga är att samhället har möjlighet att styra de grundläggande förutsättningarna för verksamheten. Som exempel kan nämnas att vård och omsorg skall vara tillgänglig efter behov och inte efter köpkraft. Det är enligt min uppfattning också viktigt att samhället försäkrar sig om långsiktig tillgång till lokaler, utrustning och kompetens, då det kan bli mycket kostsamt att åter bygga upp detta om en privat ägare kommer på obestånd. Regeringen ser inte alternativa driftsformer som ett mål i sig, däremot kan de i vissa fall utgöra medel. Det viktiga är att varje skattekrona används på bästa sätt för kommuninvånarna.

Chris Heister refererar i sin fråga till en undersökning genomförd på Svenska Kommunalarbetsförbundets uppdrag. Studien har delvis finansierats och genomförts i samverkan med de större entreprenadföretagen inom äldreomsorgen. Enligt min mening så kan man inte, utifrån dessa resultat, dra slutsatsen att privat verksamhet alltid är bättre än offentlig. Ett problem med undersökningen är att man valt att enbart fråga anställda hos privata entreprenörer, dvs. de som redan valt att arbeta hos en privat entreprenör. Detta faktum medför att resultatet får anses vara det förväntade. Frågan är också om resultatet är representativt för hela landet, då undersökningen huvudsakligen omfattar anställda i de tre storstäderna.

Resultatet av undersökningen visar framför allt att det är möjligt att ge de anställda större inflytande och att detta leder till en bättre verksamhet. En slutsats som man kan dra av undersökningen är att det finns mycket att göra när det gäller arbetsorganisation i kommunal- och landstingskommunal verksamhet. Särskilt tydligt visar undersökningen att de anställda som jobbar hos privata entreprenörer tycker att de får större ansvar och befogenheter och varierande arbetsuppgifter. Detta bör den offentliga vården och omsorgen särskilt hörsamma.

Regeringens kommission för rekrytering till vård och omsorg har i uppdrag att analysera de villkor som kan tänkas påverka möjligheterna att rekrytera personal till vård- och omsorgssektorn. Av direktiven framgår att analysen särskilt skall beakta arbetsorganisationens betydelse för att stärka individens möjlighet att utvecklas i sitt arbete. Kommissionens arbete skall redovisas för regeringen senast den 31 juli 1999.

Jag vill slutligen framhålla att personalen är den viktigaste resursen inom vård och omsorg. Utan kunnig och engagerad personal kan vård och omsorg inte fungera. Det är därför viktigt att arbetsgivarna ser till att skapa en stimulerande och utvecklande arbetsmiljö så att de anställda får använda den kunskap och kompetens de redan besitter, men också får möjlighet till kompetensutveckling.

Anf. 40 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! Jag skall börja med att tacka socialministern för svaret. Efter socialministerns svar kan jag konstatera att han inte har för avsikt att stimulera kommuner och landsting att öka mångfalden inom äldreomsorgen trots att andelen är så liten, mindre än 10 %, vilket också socialministern konstaterar i sitt svar. Tvärtom tycker jag att socialministern inte tar Svenska Kommunalarbetsförbundets undersökning på allvar. Det är en undersökning som visar att undersköterskor, vårdbiträden och sjuksköterskor tycker att de får mer ansvar, befogenheter och varierande arbetsuppgifter hos entreprenadföretagen än hos offentliga arbetsgivare. De tycker att vårdföretagen överträffar det offentliga när det gäller förmågan att tänka nytt och att effektivt utnyttja resurser, när det gäller ansvar och delaktighet, möjlighet till påverkan och egna initiativ, kortare beslutsvägar, mindre administration och chefers förmåga att belöna.

En majoritet av de tillfrågade anser att verksamheten hos entreprenadföretagen är effektivare och därmed också billigare. Och majoriteten av de anställda anser vidare att de boende får ett bättre bemötande inom privat äldreomsorg än inom kommunens äldreboende.

Nu får man en känsla av att socialministern vill förringa undersökningens resultat genom att säga att de som arbetar hos de privata entreprenadföretagen har valt detta. Men socialministern vet precis som jag att entreprenadföretagen ofta tar över den personal som tidigare har funnits i kommunal verksamhet, och därmed har det många gånger inte varit ett aktivt val. Trots detta visar Kommunalarbetsförbundet, som ändå inte kan betraktas som en stödorganisation till Moderaterna, att det är väldigt goda arbetsvillkor och bra förhållanden inom de privata entreprenadföretagen.

Vi vet också att problemen inom äldreomsorgen är mycket stora, när det gäller både kvalitet och arbetsförhållanden. Regeringen har också tillsatt en kommission för att se på vilket sätt man kan rekrytera fler människor till vård och omsorg. Det är en kommission som också socialministern refererade till.

Om det nu är så att socialministern inte tror på Kommunals undersökning vore det rimligt, eftersom jag förutsätter att socialministern är en sanningssökande person, att den här kommissionen får i uppdrag att göra en nationell undersökning för att se på skillnader, olikheter och likheter när det gäller arbetsförhållanden och annat mellan privata och kommunala alternativ. Därför skulle jag direkt vilja ställa följande fråga till socialministern:

Kommer socialministern att ta ett sådant initiativ?

Anf. 41 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag är möjligen en smula äldre än Chris Heister och har varit med på den tiden då den politiska debatten handlade om ägandet och ägandet i sig, dvs. att det har funnits en föreställning hos somliga socialdemokrater på vänsterkanten att samhälleligt ägande alltid är bättre. Jag tror att Moderaterna också har kommit längre i denna fråga och att de inte anser att ägandefrågan är den viktiga utan att det är kvaliteten i verksamheten, möjligheten för de anställda till egen utveckling och kvaliteten för såväl vårdtagarna som personalen som är det viktiga och att man får pröva frågan om driftsformer, organisation och ägarfrågor med utgångs-

punkt i vad man tror är bäst. Då är denna undersökning ett bevis på att de som arbetar just i dessa företag tycker att just den driftsformen och den ägarformen är den bästa. Det säger faktiskt ingenting om vad alla andra som jobbar i offentlig verksamhet tycker om sina respektive former.

Däremot antyds att vi har bakom oss en intressant period, nämligen att när vården och omsorgen, hela vårdsektorn i Sverige, drabbats av mycket kraftiga nedskärningar – de har varit nödvändiga och kanske har de också faktiskt här och var stimulerat till nytänkande – har de offentligt anställda tvingats leva i en mycket stor osäkerhet med nya besked om nya nedskärningar, nya besked om omstruktureringar och nya besked om förändringar. De företag som har kunnat teckna långsiktiga avtal med kommunen, med garanterade volymer och garanterade beställningar, har däremot kunnat arbeta på ett annat sätt. Det har gett dessa företag och de anställda helt andra förutsättningar än som gällt många av de verksamheter som har drabbats av kraftiga nedskärningar.

Detta säger mer om villkoren för verksamheten allmänt sett och talar faktiskt mer om att det nu är dags att långsiktigt planera sjukvården, lika väl som äldreomsorgen och vårdsektorn, och att ge besked långsiktigt om vad som skall gälla – vilken omfattning det skall vara, naturligtvis kombinerat med en uppmaning till förnyelse och omtänkande när det gäller organisationsformer. Vill man pröva alternativa ägarformer och en förändrad mångfald på den punkten skall man göra det, om man tycker eller tror att verksamheten blir bättre. Jag är i det fallet inte religiös.

Anf. 42 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! Det är bra att socialministern på den punkten inte är religiös, som han säger. Men, socialministern, om vi tittar på äldreomsorgen som sådan ser vi att det i dag finns väldigt stora problem. Det är inte så att de privata entreprenadföretagen har mer pengar att röra sig med än vad den kommunala äldreomsorgen har. Trots det har Kommunal, som ju är en facklig organisation, velat titta på hur arbetsförhållandena är i de privata entreprenadföretagen; detta för att kunna göra en jämförelse med den kommunalt drivna verksamheten. Man får då fram resultat som är ett väldigt starkt stöd för dem som arbetar i privata entreprenadföretag.

I stor utsträckning handlar det om små organisationer där man har närhet till sin chef och där man inte har samma hierarkier som i den kommunala verksamheten. Vidare känner man delaktighet. Man har möjlighet att ta ansvar. Det är helt enkelt fråga om företag som inte har råd att inte ta till vara personalen och det kunnande som finns, för det är en förutsättning för att verksamheten skall bli bra.

Om det nu är så att regeringen har tillsatt en kommission och vi vet att problemen är mycket stora men socialministern inte på något sätt vill ta till sig undersökningens resultat tycker jag att det vore bra om socialministern tog initiativ här. Det borde rimligen falla under socialministerns kompetensområde att kommissionen får göra en bredare nationell undersökning för att se hur det är.

Som socialministern själv säger i sitt svar ser han inte privatiseringen av äldreomsorgen som ett mål, utan som ett medel. Men om äldreomsorg enskilt driven skulle visa sig kunna utnyttja och ge möjlighet för personalen på ett helt annat sätt och om vi kan se att de boende får en helt annan

kvalitet i omsorgen borde socialministern stimulera till att vi får se en ökad mångfald på detta område, till fördel för personalen och de boende.

Jag frågar återigen: Är socialministern beredd att ta initiativ till att kommissionen får göra en bredare nationell undersökning?

Anf. 43 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag kan upplysa Chris Heister om att jag uppfattar uppdraget till kommissionen så att det är dess uppgift att också se på organisationsfrågor och att diskutera eller studera arbetsmiljöfrågor, kompetensfrågor och utvecklingsmöjligheter för personalen. Kommissionen kommer att redovisa sitt betänkande nästa år. Det betyder att kommissionen kommer att arbeta just med de frågor och med den hållning som jag tycker är rimliga. Det handlar då om att diskutera på vilket sätt man kan skapa, som Chris Heister säger, mindre organisationer, mindre hierarkier, kortare beslutsvägar och klarare kompetens- och utvecklingsvägar för personalen. Det skall man alltså diskutera.

Skillnaden mellan Chris Heister och mig är att Chris Heister tror att det handlar om vem som driver verksamheten, medan jag tror att det här kan förverkligas oavsett om det är i kommunal regi eller om det är i privat regi. Det som skilt det privata från det kommunala under de senaste åren är just att de privata haft förmånen, och det har varit en viktig poäng, att arbeta med avtal och därmed kunna arbeta lite mer långsiktigt än det offentliga, tyvärr, har kunnat göra som i alltför många fall har drabbats av en ryckig planering, ryckiga besparingar och en osäkerhet från de politiska ledningarnas sida.

Vi behöver nya organisationer. Vi behöver se över vårt sätt att arbeta i äldreomsorgen, lika väl som i hela sjukvårdssektorn. Det skall vi vara beredda till. I vilken mån vi skall arbeta med privata entreprenörer eller inte tror jag är en annans fråga. Den saken måste nämligen kommunerna och landstingen få avgöra när de ser på vilket sätt de tror att de bäst löser sina uppgifter.

Anf. 44 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! När jag lyssnar till socialministern får jag en känsla av att han på något sätt inte tar till sig det resultat som Svenska Kommunalarbetsförbundets undersökning visar, dvs. att de som arbetar i privata entreprenadföretag känner att de får större möjligheter att påverka sina egna arbetsvillkor. De känner att de får ett större ansvar och ett större inflytande. De känner också en större glädje i sin arbetsdag; detta samtidigt som de boende får ett bättre bemötande.

Om vi nu kan se att det finns stora problem inom äldreomsorgen borde väl socialministern vara intresserad av att försöka öka personalens möjligheter att känna det positiva innehållet i sitt arbete i stället för att personalen, som det är i dag, många gånger byter bransch därför att man känner att man inte får den stimulans och det inflytande som man vill ha och inte heller den lön som man tycker att det egna arbetet borde ge utlopp för. Dessutom handlar det om de boende, som många gånger har problem och som känner att kvaliteten på äldreomsorgen inte är bra.

Om vi nu kan se att det finns fördelar i den privata äldreomsorgen och det sitter en kommission som skall titta på hur man förbättrar när det gäller rekrytering av personal till äldreomsorgen borde väl socialmi-

nistern vara intresserad av vad som sker inom ramen för de privata entreprenadföretagen och vad det är där som gör att man känner att det är betydligt mycket bättre.

Jag tycker, precis som socialministern säger i svaret, att det inte handlar om mål och medel; det håller jag med om. I stället handlar det om att få en bra verksamhet. Om det är en bra verksamhet för personalen och för de boende borde man väl se till att det blir en större andel privata entreprenadföretag än de knappa tio procenten som finns i dag. Utgångspunkten för min första fråga var just på vilket sätt socialministern vill stimulera den privata äldreomsorgen, så att vi kan se att den växer därför att förhållandena där är bättre.

Återigen: Kan socialministern ge mig ett svar på frågan om han tänker ta initiativ till en sådan här undersökning, för av kommissionens direktiv framgår inte att en sådan skall ske?

Anf. 45 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jo, direktiven handlar om att man skall se på organisationen, på förändringar i arbetsmiljön och på förändringar/förbättringar av personalens utvecklings- och kompetensmöjligheter. I detta ligger att se över organisationen. Däremot är det inte så att kommissionen har i uppdrag att göra en ny undersökning av om vi skall driva verksamheten i privat eller i offentlig regi. Något sådant uppdrag finns inte.

Jag har varit mycket intresserad av hur man skall tolka Kommunalarbetareförbundets undersökning och har därför faktiskt träffat Kommunalarbetareförbundet och bett om en redogörelse för hur de själva ser på detta. De betonar just att undersökningen visar att personalen i undersökta verksamheter tycker att det är fördelaktigare. Men de anser inte att man av detta skall dra slutsatsen att alla privata företag är bättre än alla offentliga verksamheter. Den slutsatsen drar inte Kommunalarbetareförbundet självt. Vad man där framför allt vill framhäva är att det går att hitta ett bättre sätt att arbeta än vad som görs på många ställen i dag.

Det finns ju också många privata företag som inte är bra och som behöver förbättras. Det finns ett sätt att ge personalen större utvecklingsmöjligheter och en större trivsel i sitt arbete, och det är detta som man har velat peka på. Det tycker jag är det viktigaste. Vi måste alltså se till att vi skapar en bättre organisation.

Chris Heisters fråga handlade faktiskt inte om att ta initiativ för att öka mångfalden i ägandet, utan den gällde att öka mångfalden inom äldreomsorgen. Jag trodde att mångfalden handlade just om olika sätt att arbeta, om olika organisationslösningar och olika sätt att lösa problemen. Det är jag verkligen beredd att arbeta för.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1998/99:49 om en nationell vårdgaranti

Anf. 46 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Prot. 1998/99:30
7 december

*Svar på
interpellationer*

Fru talman! Chris Heister har frågat mig om regeringen har för avsikt att ta initiativ till en nationell vårdgaranti och när en sådan i så fall kan träda i kraft.

Inledningsvis skulle jag vilja nyansera den debatt om långa vårdköer som för närvarande pågår. Högt prioriterade patientgrupper får redan i dag vård i rimlig tid. Den som drabbas av olycksfall, stroke, hjärtinfarkt eller annan akut sjukdom tas omedelbart om hand. Den akuta delen av sjukvården omfattar uppemot 80 % av all sjukvård. Det är den resterande femtedelen som diskussionen om köer och väntetider avser.

I denna grupp finns det patienter som får vänta alltför länge på behandling, och detta är definitivt inte tillfredsställande. Jag anser att kraftfulla åtgärder måste sättas in för att minska väntetider till vård och behandling som inte är akut. Man skall dock vara medveten om att de exempel som redovisas i interpellationen inte är några genomsnittliga väntetider, utan den längsta väntetiden som en oprioriterad patient kan få vänta på en behandling.

En viktig förutsättning för att tillgängligheten inom vården skall förbättras är, vid sidan av en kontinuerlig verksamhetsutveckling och ett förbättrat resursutnyttjande, att landstingen ges ekonomiska förutsättningar för att minska väntetiderna. Bl.a. mot den bakgrunden har regeringen föreslagit höjningar av statsbidragen till kommuner och landsting. De föreslagna och beslutade höjningarna av statsbidragen innebär att nivån på bidragen totalt kommer att bli 22 miljarder kronor högre år 2001 än år 1996. De ökade statsbidragen gör det möjligt för landstingen att vidta åtgärder för att minska väntetiderna i vården. I samtliga landsting pågår också sådana aktiviteter.

Landstingen har även åtagit sig att införa "Fritt vårdval i hela landet". Det fria vårdvalet innebär att patienten, i de fall väntetiden beräknas överstiga tre månader i det egna landstinget, skall ha rätt att vända sig till en vårdgivare i annat landsting eller till en privat vårdgivare som har vårdavtal med något landsting.

Till bilden hör också att utvecklingen inom sjukvården under det senaste årtiondet har varit mycket omdanande. Den demografiska utvecklingen med en ökad andel äldre har spelat en viktig roll liksom den teknologiska utvecklingen, som bl.a. gjort det möjligt att erbjuda allt äldre patienter en aktiv behandling. Detta är naturligtvis humant och i grunden positivt, men innebär också att kraven på sjukvården ökar. Statistik från Landstingsförbundet visar att antalet som har fått sluten vård i gruppen 75–84 år stigit från 250 000 till 317 000 under den senaste tioårsperioden, vilket motsvarar en ökning på 27 %. I gruppen 85 år och äldre är ökningen hela 60 %. De medicinska kriterierna för olika ingrepp har också förändrats.

När frågan om en behandlingsgaranti diskuteras måste man inse att en sådan garanti kräver både resurstillskott och bättre organisation. Frågan kompliceras ytterligare dels av att det ibland är svårt att leva upp till olika utfästelser på grund av att det helt enkelt finns för få läkare som kan utföra en viss operation, dels av att riksdagens beslut om prioriteringar inom hälso- och sjukvården måste beaktas.

Det är i det sammanhanget inte tillräckligt att endast fokusera på köer och väntetider. Ett sådant synsätt kan innebära en risk för att resurserna ensidigt styrs mot tillstånd och insatser som kan kvantifieras och att de

delar av hälso- och sjukvården som inte tillämpar system för att sätta upp patienter på väntelistor ges lägre prioritet, t.ex. akut internmedicin, psykiatri samt medicinsk rehabilitering. Jag accepterar inte att planerade kirurgiska ingrepp tränger undan vården av äldre, reumatiker och andra grupper som har återkommande behov av stöd från hälso- och sjukvården.

Mot denna bakgrund har regeringen uppdragit åt Socialstyrelsen att beskriva och analysera förutsättningarna för och konsekvenserna av införandet av en behandlingsgaranti inom svensk hälso- och sjukvård.

I uppdraget understryks att det är särskilt angeläget att Socialstyrelsen beaktar det i hälso- och sjukvårdslagen fastlagda målet om vård på lika villkor och riksdagens beslut om riktlinjer för prioriteringar. Utgångspunkten för arbetet skall vara en allsidig belysning av frågan, som bl.a. innefattar ett medicinskt, organisatoriskt, praktiskt och ekonomiskt perspektiv. Uppdraget skall redovisas till regeringen före utgången av februari 1999.

Jag avser att avvakta Socialstyrelsens utredning innan jag tar några ytterligare initiativ.

Anf. 47 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! Jag får först tacka för det svar som socialministern har avgivit.

När man lyssnar till socialministern får man en känsla av att han vill sätta grupper mot grupper inom sjukvården, att om man inför en vårdgaranti kommer det att innebära att andra inte får vård i tid. Jag tycker att det är ett oacceptabelt sätt att hantera en så viktig fråga på. Sjukvården måste klara av både-och, och det är den uppgiften som landstingen har som huvudmän för sjukvården.

Socialministern säger också inledningsvis att han vill "nyansera den debatt om långa vårdköer som för närvarande pågår". Jag undrar om de 2 600 personer som väntar på utprovning av hörapparat i Stockholm eller de som kan få vänta upp till 104 veckor för en ljumskbråcksoperation vid Östra sjukhuset i Göteborg tycker att just en nyanterad debatt bör vara socialministerns uppgift.

Människor har betalat skatt, och i Sverige betalar man världens högsta skatter. Det är då också rimligt att man har rätt att få vård i tid. Det är ingenting häpnadsväckande eller extravagant, utan det är enbart vad en patient har rätt till. Vi ser nu att människor många gånger inte orkar stå i dessa köer. Då är det så att de med tjock plånbok har möjlighet att köpa sig förbi kön, genom att köpa sjukvård, operationer och behandlingar vid privata vårdinrättningar. Så tycker jag inte att det skall vara.

Vad tänker då socialministern göra åt vårdköerna? Utredningar är väl bra, men de löser inga problem. Samtidigt som Socialstyrelsen sitter och utreder kan den som har ett sjukt barn i Borås få vänta i 34 veckor för att få komma till en allergispecialist. Det är inte rimligt.

Jag vill fråga socialministern: Varför vill inte socialministern garantera människor rätten att få vård? Det är det vårdgarantin handlar om, dvs. en lagstadgad rätt att få vård i tid. Tycker socialministern att det är rimligt att landstingen inte klarar sina åtaganden?

Anf. 48 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Prot. 1998/99:30

7 december

---

*Svar på
interpellationer*

Fru talman! Jag tror att alla, även de som står i kö, är intresserade av att man nyanserar diskussionen. Den bild som Chris Heister ger i interpellationen är inte felaktig, men trots allt inte fullständig.

Köerna är självklart ett problem, och de måste minska. Men det sker också ett arbete ute på de olika sjukhusen och av de olika sjukvårdshuvudmännen som borde uppmärksammas. Jag skall ta tillfället i akt och berätta om några sådana exempel. Det finns nämligen flera goda exempel.

Vid Universitetssjukhuset i Linköping minskade väntetiden till urogyn-mottagningen från mars 1997 till februari 1998 från 17 månader till 4 ½ månad. Vid öron-, näsa- och halskliniken vid Uddevalla sjukhus minskade väntetiden för vissa polikliniska operationer – det gällde barn som skall få ett plaströr inopererat i örat – från knappt sju månader i september 1997 till cirka fem veckor i mars 1998. Vid Regionsjukhuset i Örebro har kirurgkliniken ökat antalet operationer per dag från tio i september 1997 till tretton i mars 1998. Om vi också räknar den s.k. knivtiden har den ökat med 28 %.

Jag nämnde de här exemplen bara för att peka på att sjukvårdshuvudmännen, likväl som de enskilda sjukhusen, aktivt arbetar för att minska köerna och att man också är ganska framgångsrik.

När det sedan gäller hur vi skall attackera de köer som ändå är kvar och som är plågsamma kan man inte komma ifrån att det ändå blir en diskussion om prioriteringar. Det är inte jag som riskerar att ställa grupp mot grupp. Det gjordes ju egentligen i den utvärdering som skedde efter det att vi förra gången hade en vårdgaranti, som beslutades av den borgerliga regeringen.

När Socialstyrelsen utvärderade denna vårdgaranti konstaterade man att effekten blev just kortare köer och kortare väntetider, men effekten var kortvarig. Efter ett år levde nästan alla kliniker upp till garantins målsättningar om vård inom tre månader, men det andra året var köerna i stort sett oförändrade. Därefter, på det tredje året, ökade köerna igen.

När vårdgarantin analyserades av Prioriteringsutredningen, där Moderaterna också var representerade – jag tror att det var av Leif Carlson – konstaterade alla politiska partier i utredningen att vårdgarantin ledde till felaktiga prioriteringar och att detta var ett bekymmer.

Där ställde man trots allt grupp mot grupp. Det är inte ett påpekande som jag har gjort, utan det har funnits med i debatten tidigare. En garanti riskerar att skjuta resurser mot just de insatser som garantin innehåller och därmed flyttar resurser från andra angelägna uppgifter i sjukvården. Detta är ett bekymmer. Det är därför Socialstyrelsen skall titta på vad en behandlingsgaranti kan innebära, hur den skall se ut och hur den skall finansieras.

Anf. 49 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! Socialministern försöker att förringa de problem som finns i sjukvården. I dag står tiotusentals människor i långa köer och väntar på att få vård, behandling och operation. Det är ett stort lidande. Många orkar inte stå i köerna, och den som har pengar har då möjligheten att köpa sig förbi kön. Så skall det inte vara.

Vi har världens högsta skatter i Sverige. Landstingen har 90 miljarder kronor till sjukvården. Då är det väl rimligt att se till att organisera verksamheten så att det inte finns långa köer.

Det är inte så att man spar pengar på att låta människor stå i kö. De skall ha sina behandlingar, och de skall ha sina operationer. Tvärtom. Det kostar att låta människor stå i kö.

Socialministern säger att köerna minskar på sina håll. Det är bra. Men fortfarande är köerna långa.

Socialministern tar fram frågan om prioriteringar och försöker att ställa grupp mot grupp. Han säger att man inte vill införa en vårdgaranti eftersom det innebär att annan sjukvård kan trängas undan. Socialministern hänvisar till den prioriteringsutredning som gjordes för något år sedan. Jag har läst igenom slutbetänkandet *Vårdens svåra val* från 1995. Där framgår det att ett antal kliniker uppgav att vårdgarantin har lett till försämringar för andra grupper, men att en utvärdering inte har kunnat bekräfta detta.

En svensk patient skall väl ändå känna att han får möjlighet att få vård i tid. Det är därför vi vill införa vårdgarantin, dvs. för att få den lagstadgade rätten.

När vi införde vårdgarantin för 12 diagnostiserade tillstånd under åren 1991–1994 försvann köerna. Vi vet att köerna försvann. Varför vill inte socialministern införa vårdgarantin? Då ges patienten rätten, men också personalen ges det verktyg som innebär att man kan göra strukturella förändringar och på annat sätt organisera så att fokus i vården ligger på att ge vård i tid.

Anf. 50 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Vi kommer att få anledning att diskutera frågan i riksdagen igen när Socialstyrelsens utredning läggs fram.

Anledningen till att jag inte vill uttala mig för en vårdgaranti är just rädslan för att detta är mer av politisk retorik och mindre av omsorg om hur sjukvården långsiktigt skall utvecklas. Jag blir alltmer misstänksam när jag förstår att Chris Heister är engagerad i frågorna, mot bakgrund av att Chris Heister faktiskt har varit med och röstat i riksdagen och agerat för att landstingen inte skall få de resurser som regeringen har föreslagit.

Skall vi klara en meningsfull vårdgaranti som inte går ut över andra viktiga uppgifter i sjukvården krävs det mer resurser. Jag är alldeles övertygad om det.

Skillnaderna mellan Moderaterna och Socialdemokraterna när det gäller resurser till landstingen från statens sida rör sig faktiskt om 3 miljarder kronor år 2001. Om man tillåter sig tankeexperimentet att alla dessa pengar skall användas till att just anställa undersköterskor är det fråga om 10 000 färre undersköterskor i sjukvården. Om man talar sig varm för en vårdgaranti och samtidigt är beredd att minska resurserna till landstingen, är risken att garantin kommer att gå ut över sjukvården och

Prot. 1998/99:30

7 december

---

*Svar på
interpellationer*

att slutresultatet blir vackert och tjugigt formulerade vårdgarantier på bekostnad av sämre sjukvård. Jag är inte intresserad av att bidra till en sådan utveckling. Därför vill jag gärna först se Socialstyrelsens rapport, och jag vill se till att sjukvården totalt sett får resurser att ge garantier – om man önskar det – samtidigt som sjukvården i övrigt utvecklas väl.

Anf. 51 CHRIS HEISTER (m):

Fru talman! Jag blir upprörd när socialministern säger att en vårdgaranti som garanterar patienter vård i tid är en vacker och tjugig formulering. Människor står i kö, lider och har inte möjlighet att få den vård de behöver, så de tvingas att gå vid sidan om och betala vården själva. Tänk på alla de som inte har den plånboken och som tvingas att stå kvar i kön. Då säger socialministern att detta är en vackert och tjugigt formulerad vårdgaranti.

Köer kostar, socialministern. Socialministern säger att 3–4 miljarder skall lösa de problem som funnits tidigare i sjukvården. Sjukvården förfogar över 90 miljarder kronor. Det kostar att stå i kö. Spri har visat att kökostnaden är 19 000 kr i månaden. De pengarna skulle kunna användas på ett mycket bättre sätt, t.ex. att se till att man kan få vård i tid.

Det krävs en annan organisation av sjukvården. Det är väl där den ömma tån finns hos socialministern, dvs. att han inte vill gå all den personal till mötes som gemensamt säger att de vill ha en friare organisation. Det är inte mer pengar, utan en annorlunda organiserad sjukvård. Vi skall kunna bestämma mer över vår egen dag i sjukvården. I tidigare interpellationsdebatter har det talats om att ges större befogenheter och ökat ansvar, att på ett bättre sätt kunna lägga upp verksamheten själva. Det är detta det handlar om i fråga om att ge sjukvård i tid.

Jag vill upprepa min fråga till socialministern. Varför vill inte socialministern med kraft arbeta för att människor får vård i tid? Varför är omtanken om landstinget starkare än omtanken om de människor som står i kö och inte får vård?

Anf. 52 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Chris Heister försöker komma undan den grundläggande frågan, nämligen att om man driver kravet på vårdgaranti – som faktiskt bara gäller en del av sjukvården – samtidigt som man inte är beredd att ge landstingen och sjukvårdshuvudmännen ökade resurser – snarare är det fråga om en minskning med 3 miljarder i förhållande till regeringens förslag – riskerar vi att få en prioritering som innebär att vårdgarantin leder till försämringar i sjukvården i övrigt. Då står tjugigt och vackert formulerade politiska ambitioner mot den verklighet som blir plågsam för dem som behöver den övriga sjukvården.

Jag är inte beredd att skriva under på en vårdgaranti som inte kan finansieras och som skulle innebära att andra angelägna verksamheter får problem.

Jag accepterar inte att planerade kirurgiska ingrepp tränger undan vården av äldre, reumatiker och andra grupper som har återkommande behov av stöd från hälso- och sjukvården. Det är balansen som är viktig. Mycket i den offentliga debatten handlar just om köerna, eftersom det är det som är synligt och upprörande. Men den övriga vården får inte tränas undan för att vi av politiska skäl försöker lösa köproblemen.

Jag tror att vi kan lösa köproblemen. Vi kommer att få en diskussion om dem, men det är inte säkert att det bästa är att utfärda nya garantier.

Prot. 1998/99:30
7 december

Överläggningen var härmed avslutad.

*Svar på
interpellationer*

12 § Svar på interpellation 1998/99:63 om förberedelser inför Sveriges ordförandeskap i EU

Anf. 53 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Inger Strömbom har frågat statsministern vilka åtgärder som vidtas för att öka det svenska engagemanget och arbetsinsatserna i EU-samarbetet samt vilka åtgärder som avses vidtas för att Sverige skall bli ett starkt ordförandeland som kan sätta sin prägel på EU:s utveckling. Statsministern har överlämnat till mig att besvara interpellationen.

Min grunduppfattning är att vi har anledning att vara stolta över vad Sverige åstadkommit under de snart fyra år som vi varit medlemmar i den europeiska unionen. En lång rad politiker och tjänstemän har med stort engagemang och med stor skicklighet givit sig i kast med de nya arbetsuppgifterna. Låt mig bara redovisa några exempel på vad vi uppnått.

Sysselsättningsfrågorna har satts högst på EU:s dagordning, bl.a. genom det svenska förslaget till ett nytt sysselsättningskapitel i Amsterdamfördraget. Miljöfrågorna har fått en ökad vikt i EU-samarbetet genom att vi enträget pläderat för att principen om en hållbar utveckling skall genomsyra alla EU:s politikområden. Principen om ökad öppenhet har fått större genomslag genom att vi arbetat för att överföra tillämpliga delar av vår offentlighetsprincip till EU. I jämställdhetsarbetet har framsteg nåtts genom ett aktivt svenskt och nordiskt engagemang.

Lägg till detta att vi tillhör de länder som har inkorporerat störst andel av EU:s regelverk i vår egen lagstiftning, att vi var bland de första länderna som ratificerade det nya Amsterdamfördraget och att vi nu går i täten för en av EU:s viktigaste framtidsfrågor – utvidgningen. Detta visar, anser jag, att det inte är något större fel på engagemanget och arbetsinsatserna i vårt EU-samarbete.

Men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Det faktum att vi om två år, första halvåret 2001, skall vara ordförande i EU ger oss en anledning till att göra en ny kraftansträngning, en omstart i EU-arbetet.

Statsministern angav i regeringsförklaringen att Sverige aktivt skall bidra till att forma Europas framtid. I partiledardebatten i slutet av oktober redovisade han fyra ämnesområden – miljöfrågor, jämställdhet, konsumentskydd och samarbetet med Ryssland – som tillsammans med kampen för ökad sysselsättning och ett utvidgat EU utgör de för Sverige viktigaste frågorna i EU-samarbetet.

Inför ordförandeskapet görs nu ett antal organisatoriska förändringar för att öka effektiviteten och kraften i det svenska EU-arbetet. Statsrådsberedningen får ett uttalat ansvar för den politiska samordningen av ordförandeskapet och för det långsiktiga övergripande EU-arbetet. En särskild statssekreterare för dessa frågor utses inom kort av regeringen, och en samordningsenhet är under bildande. Samrådet mellan departementen och med Brysselrepresentationen stärks.

På UD, vars roll fortsatt blir mycket central, upprättas ett särskilt 2001-sekretariat, med ansvar för hela den organisatoriska delen av ordförandeskapet. Ute i departementen har redan påbörjats ett arbete med att höja EU-kompetensen hos personalen så att vi kan stå väl rustade att under ett halvår leda de hundratala arbetsgrupper som utgör kärnan i det viktiga dagliga EU-samarbetet.

Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att ett EU-ordförandeskap antagligen blir bäst om man koncentrerar sig på att arbeta för att helheten blir bra, dvs. att göra ett gott hantverk. Utrymmet att *under* själva ordförandeskapet driva egna favoritfrågor är begränsat.

Däremot finns det möjligheter att *fram till* ordförandeskapsperioden driva på i en del sakfrågor så att de kan "blomma ut" under vår egen tid i förarsätet. De fyra sakområden som jag nämnde tidigare – jämställdhet, miljöfrågor, konsumentskydd och samarbetet med Ryssland – är ämnen som vi engagerar oss särskilt i, så att vi förhoppningsvis kan notera en del konkreta resultat i tid för vårt ordförandeskap.

Jag tror att det finns särskilda förutsättningar att göra jämställdhetsfrågor till ett tema för vårt ordförandeskap. Här har Sverige och Norden redan tillfört EU mycket, men en del återstår att göra.

Det är också min förhoppning att EU-ordförandeskapet skall kunna ge ytterligare en anledning till att vitalisera det folkliga EU-engagemanget. Det är regeringens målsättning att EU-ordförandeskapet skall vara synligt inte bara i Stockholm utan även ute i landet. Ett antal informella ministerrådsmöten och andra möten skall genomföras över hela landet. Detta kan förhoppningsvis bidra både till att göra EU mer känt i Sverige och, inte minst, till att göra andra delar av Sverige känt för EU:s medlemmar.

Anf. 54 INGER STRÖMBOM (kd):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka för svaret. Det var ett långt svar men ett svar som ändå inte riktigt stillar min undran och oro, även om svaret visar att vi har en viss samsyn i denna fråga. Precis som regeringen vill jag och vi kristdemokrater att det svenska ordförandeskapet skall bli en framgång. Vi vill att det skall bli en period då Sverige skall kunna påverka samarbetet lite mer än vanligt i en riktning som Sverige anser viktig. Men för att detta skall bli möjligt krävs dels en upptrappning av engagemanget redan nu. Då håller inte att fortsätta med att inte delta i ministermöten, som skedde t.ex. vecka 47 när ingen av de fyra ministrar som då var kallade deltog på möten i Bryssel. Dels krävs det också att vi i Sverige redan nu stakar ut de områden som vi vill driva och snarast börjar med att i EU-byråkratin så de frön som behövs för att frågorna skall blomma upp under vårt ordförandeskap, precis som vice statsministern sade i sitt svar. Det är så andra länder arbetar.

Låt mig få läsa upp vad en av våra mest kunniga Brysselkorrespondenter har skrivit om Finland: Finland, säger han, har med politisk fingerfärdighet planterat en hjärtefråga i EU som skall kunna skördas i Helsingfors om ett år. Det är EU:s s.k. nordliga dimension, dvs. politiken i förhållande till nordvästra Ryssland och Baltikum.

De flesta sakområden som vice statsministern nämner som aktuella för Sverige är viktiga, men det är områden som sedan länge redan finns på EU:s dagordning. Sysselsättningen toppar Österrikes prioriteringslista,

och miljöfrågorna finns med på Storbritanniens lista. Samarbetet med Ryssland är som sagt Finlands hjärtefråga. Lena Hjelm-Wallén sade själv att framsteg redan nåtts genom ett aktivt svenskt och nordiskt engagemang.

Jag har i min interpellation efterlyst just att vi nu skall vaska fram de sakområden som Sverige särskilt vill driva. Jag menar att det då är oerhört viktigt att det bakom de sakfrågor som man väljer ut finns ett starkt nationellt engagemang. Därför menar jag att regeringen bör bjuda in till att diskutera fram dessa sakfrågor i samverkan med riksdagen, de politiska partierna, näringslivet och dess organisationer och inte minst fackföreningarna.

Min fråga är: Kommer detta att genomföras?

Anf. 55 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Vi skall alldeles klart ha en bred diskussion, och det inte bara inför ordförandeskapet. Där tror jag ändå att man måste lära sig att förstå vad ordförandeskap innebär. Det är inte så att man under sitt ordförandeskap framför allt skall driva nationellt intressanta frågor, utan då skall man se till att EU fungerar. Det är det viktiga. Men man har fokus på sig på ett alldeles speciellt sätt. Intresset vänds naturligtvis mot det land som kommer att bli ordförande om en tid, och därför är tiden före ordförandeskapet väldigt viktig. Jag vill bara säga att vi är överens om tagen i den delen. Det gör att det egentligen är ännu mera bråttom med att vi faktiskt försöker tydliggöra några frågor som är de allra viktigaste. Statsministern har gjort det genom att peka ut vårt förhållande till Ryssland. Det är sant att det är en del i den nordliga dimensionen, men det är mer än så. Här känner vi ett särskilt ansvar, och vi tänker fortsätta att arbeta med det.

Sedan finns det frågor som faktiskt i en EU-dagordning inte är särskilt starka i dag – jämställdhet, konsumentpolitik. Där tror vi att vi kan nå mycket längre om vi idogt arbetar med de frågorna. Men andra frågor kan naturligtvis också komma in. Vi skall fortsätta att driva sysselsättningsfrågan och utvidgningsfrågan naturligtvis. Men jag välkomnar en stor diskussion om det här så att vi får en nationell samling om vissa frågor och våra möjligheter att arbeta i EU. Det är alldeles utomordentligt. De förslag som vi här har hört av Inger Strömbom vill jag gärna ta till mig och se om vi kan göra någonting av dem i en bredare diskussion.

Låt mig också säga något om närvaron – här kan det behövas lite upplysning. Det vanliga är naturligtvis att respektive minister är närvarande vid ministermöten. Men i EU räknas våra statssekreterare som vice ministrar eller *junior ministers*. Så har alla andra länder det ordnat. Det händer nästan aldrig att Sverige inte är representerat på ministernivå, när vi alltså räknar in såväl ministrar som statssekreterare.

Jag tror att man kan säga att den svenska ministernärvaron är mycket stor. Dessutom brukar vi vara så disciplinerade att vi är där när mötet börjar, och vi brukar faktiskt vara kvar tills det slutar. Den konkurrensen – om den nu finns i Bryssel – skulle vi klara väl.

Prot. 1998/99:30
7 december

---

*Svar på
interpellationer*

Anf. 56 INGER STRÖMBOM (kd):

Fru talman! Jag får tacka för löftet om en bred diskussion. Det värmer, för jag tror att en diskussion är nödvändig med tanke på att alla svenskar inte är så positivt inställda till EU. Det här är ett bra tillfälle.

Det finns en annan sak som faktiskt också ger anledning till oro. Det är att jag tror att EU-ordförandeskapet kommer att lägga en orimlig börda på näringsministern. Jag tror att det nya superdepartementet är bra. Jag tror att det kan ge en styrka åt den nödvändiga utvecklingen av den nationella näringspolitiken. Vi hoppas alla att den nya organisationen skall leda till en politik just för tillväxt och sysselsättning. Men det kommer att ta mycket tid och kraft under hela mandatperioden.

I de flesta andra europeiska länder är regeringsarbetet fortfarande uppdelat i flera mindre departement, likt den gamla svenska organisationen. EU-frågorna är således där fördelade på ett större antal ministrar och departement, som får bättre förutsättningar att tränga in i frågorna och driva sitt lands ståndpunkter.

Jag undrar därför hur näringsministern skall klara att vara en drivande och stark ordförande för så många sakområden i EU. Det gäller frågor som energi, transporter, post och tele, arbetsmarknad, industri och säkert några till som jag har glömt men som är av avgörande betydelse för utvecklingen både i EU och i vårt land.

Var det så att statsministern glömde bort denna tunga uppgift vid omorganisationen? Jag hoppas att det inte var så. Jag skulle vilja veta hur frågan skall lösas, så att ordförandeskapet inte inkräktar på den nödvändiga utvecklingen av den nationella näringspolitiken. Har superdepartementet en organisation som fungerar också inför EU-arbetet?

Anf. 57 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag tackar så mycket för omtanken om näringsministern. Han sitter här och tar del av denna omtanke. Jag kan försäkra att denna tanke fanns med när statsministern planerade för departementsomläggningen. Vad vi framför allt har gjort är att vi har sett till att detta departement har ganska många statssekreterare, som just i kapacitet av *junior ministers* – man kallar det så i EU-sammanhang – kan uppträda i olika ministerråd. Så sker också från de andra länderna. En minister ansvarig för post i ett land är oftast just en *junior minister*. Man får se till sakfrågan och inte bara titta på titlar.

Man skall också veta att ministerråden sammanträder väldigt olika. Utrikesministern och jordbruksministern har minst ett möte i ministerråden i månaden, medan däremot många av de andra – t.ex. de som hör till Näringsdepartementets område – har sina ministerrådsmöten mycket mera sällan. Jag tror att näringsministern och hans statssekreterare väl kommer att klara denna uppgift.

Anf. 58 INGER STRÖMBOM (kd):

Fru talman! Jag får tacka så mycket för detta lugnande besked. Det är inte bara jag personligen som har funderat i denna riktning. Jag har mött dessa tankar från företrädare för näringslivet och för bl.a. jordbruket, som ju följer EU-frågorna ganska nära.

Vi vill alla samma sak, dvs. att Sverige skall spela en aktiv och framträdande roll över huvud taget i utvecklingen av EU-arbetet. Om Sverige

lyckas göra en stark insats är det bra för hela landet. Lyckas vi inte så starkt – om vår insats värderas som svag – är det tyvärr till skada för landet.

Jag är därför väldigt glad för att statsrådet delar min uppfattning om att förankringsarbetet skall sättas i gång snart och att det är viktigt. Jag ser fram emot att det skall sätta i gång på allvar, och jag hoppas att det kommer snart.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1998/99:30
7 december

---

*Svar på
interpellationer*

13 § Svar på interpellation 1998/99:46 om avvecklingen av taxfreeförsäljningen

Anf. 59 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Kjell-Erik Karlsson har frågat statsministern om vilka åtgärder han avser vidta för att färjetrafiken även efter taxfreeavvecklingen skall kunna fortsätta att utvecklas samt om statsministern kommer att verka för en rimlig tidsplan för avvecklingen av taxfreeförsäljningen. Slutligen undrar interpellanten om statsministern kommer att agera för en eventuell förlängning om denna fråga kommer upp på statsministernivå.

Arbetsfördelningen inom regeringen är sådan att det ankommer på mig att lämna svaret. Jag vill svara på frågorna i bakvänd ordning.

Europas färjerederier har haft i det närmaste sju år på sig att anpassa sig till avvecklingen. Regeringen anser att detta är en tillräcklig omställningstid.

Svaret på den första frågan återfinns redan i budgetpropositionen (prop. 1998/99:1). Regeringens slutsats är att färjetrafiken till och från Sverige liksom förutsättningarna för den svenska färjesjöfarten kommer att förändras. Ett exempel på en sådan effekt är den av interpellanten berörda trafiken från Halland till Grenå i Danmark. En av linjerna mellan Grenå och Halmstad eller Varberg kommer dock att bli kvar enligt de senaste redovisningar regeringen har tillgång till. Regeringen anser att en anpassning till den nya marknadssituationen generellt sett måste ske genom åtgärder som marknadens aktörer själva vidtar. Vi har inte heller fått några indikationer på att transportförsörjningen generellt sett skulle vara hotad. Självfallet kommer regeringen, som också anges i budgetpropositionen, att följa utvecklingen.

Anf. 60 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Fru talman! Jag tackar Björn Rosengren för svaret, men vill ändå ha ytterligare svar på några frågor och kanske några påståenden. Det är nu bara ett halvår kvar tills taxfreehandeln inom EU skall avvecklas enligt beslut som fattades i EU redan 1992. Det var som vi hörde sju år sedan. Det kan tyckas att de berörda rederierna och flygbolagen på dessa år borde ha vidtagit några åtgärder för att anpassa sig till kommande taxfreeavveckling. Så tycker i varje fall statsrådet om man utgår från svaret, och så kan jag också tycka.

Men nu är det tyvärr så, att det under dessa år inte skett så mycket på den fronten från arbetsgivarnas eller ägarnas sida. Nere i övriga Europa

har det heller inte skett så mycket i denna riktning. Visserligen har ägare, arbetsgivare och även anställdas fack varit aktiva, men det har varit i lobbyarbetet för att ha kvar taxfreeförsäljningen. Deras lobbyarbete har tydligen haft en viss framgång.

Den 20 november kunde man läsa i flera tidningar att avvecklingen av taxfreeförsäljningen vid resor inom EU kan komma att skjutas upp. Både Frankrike och Tyskland förväntades ta upp frågan på mötet för EU:s regeringschefer i Wien i början av december i år.

Jag frågade i min interpellation om statsministern kommer att agera om frågan om en eventuell förlängning kommer upp på statsministernivå i EU. Svaret jag fick av minister Rosengren var egentligen inget svar på den frågan.

När EU:s finansministrar möttes i Bryssel för ett par veckor sedan föreslog Frankrike, med stöd av Tyskland, Storbritannien och Irland, att taxfreeförsäljningen skulle få fortsätta också efter halvårsskiftet 1999. Hur ställde sig egentligen Sverige på detta möte?

Inför finansministermötet hade Tyskland och Frankrike samordnat sina förslag om att förlänga taxfreeförsäljningen ytterligare ett antal år – jag tror det var fem år till. De fick även stöd av britterna. Tysklands förbundskansler uppmanade den tyske finansministern att använda den tyska ordförandeperioden, som börjar vid nyår 1999, till att övertyga övriga EU-länder att ändra beslutet om slopad taxfreeförsäljning, eftersom beslutet kunde leda till substantiella förluster av arbetstillfällen, som man sade, inom hela EU.

Med detta vill jag gå vidare till min fråga: Hur kommer svenska statsråd att ställa sig om de övriga länderna är eniga om att förlänga taxfreeförsäljningen i ytterligare ett antal år? Kommer Sverige ändå att stå emot?

Anf. 61 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Det är riktigt som interpellanten säger att frågan har varit uppe, nu senast vid Ekofinmötet, dvs. finansministrarnas ministerråd, den 1 december. Det är också riktigt att det finns flera länder som vill skjuta på detta.

I denna fråga måste det vara enighet, och det har visat sig att detta icke går att uppnå. Den svenske finansministern har också förordat att det icke skall skjutas upp.

Frågan kan också komma upp på statsministermötet den 11–12 december 1998 i Wien. Men den svenska hållningen, än en gång, har varit att det inte finns någon mening med att skjuta upp detta. Hur diskussionen i Wien kommer att föras kan jag inte svara på, men det är riktigt som här sägs.

Anf. 62 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Fru talman! EU-parlamentet antog i fjol en resolution i vilken man uppmanade kommissionen att omedelbart, dock senast den 30 september 1998, utföra och offentliggöra en oberoende undersökning av de sociala, ekonomiska och regionala konsekvenserna av avskaffandet av den skattefria försäljningen i EU. Vad jag vet är denna undersökning ännu inte redovisad.

Vad vi här kan konstatera, utifrån liggande planeringskarta och beslut, är att det vid halvårsskiftet är många inom berörda branscher som mister sina arbeten. Här skulle Sverige kunna agera för att förlänga avvecklingstiden för taxfreeförsäljningen.

Ett agerande från svensk sida skulle kunna innebära att EU:s medlemsstater får en chans att arbeta fram ett regelverk för verksamheten, ett regelverk som skulle kunna hålla in i framtiden. Regelverket skulle skapa möjligheter för en övergång inom en rimlig tidsplan för dem som drabbas eller påverkas inom denna arbetssektor.

Är statsrådet beredd att göra någonting för att mildra de negativa konsekvenser på sysselsättningen som blir en följd av en avveckling av taxfreeförsäljningen? För det är ju så: När taxfreeförsäljningen upphör hotas, som jag tidigare har sagt, många jobb inom berörda branscher. Bl.a. gäller det färjelinjen i mina egna hemtrakter mellan Halmstad och Grenå, men det finns också andra. Jag tänker t.ex. på Kvarkentrafiken. I budgetpropositionen säger man sig vilja slå vakt om den trafiken men säger samtidigt att den skall skötas på marknadsvillkor. Här kan det också bli problem.

Anf. 63 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Som här sades har det icke skett någon konsekvensstudie. Den togs aldrig upp i EU. Däremot har det skett en studie där man har tagit fram vilka åtgärder man skulle kunna vidta för att lindra effekterna. Där talas dels om EU:s strukturfonder, dels om statlig upphandling.

När det gäller Kvarken är den färjetrafiken lite speciell eftersom det inte finns några alternativ. Det förs nu en diskussion på ministernivå mellan Näringsdepartementet i Sverige och Trafikministeriet i Finland om hur vi skall hantera detta. Det gäller vintertrafiken. Den är väldigt speciell, för det finns inga alternativ. Kjell-Erik Karlsson tog upp linjen mellan Halland och Grenå i Danmark. Som jag sade kommer en av linjerna Grenå–Halmstad eller Grenå–Varberg att bli kvar, och det är lite skillnad mot hur det är i Kvarken. Det är de bedömningarna som måste göras.

Med detta menar jag att vi självklart kommer att vidta de åtgärder som vi anser är nödvändiga för att mildra effekterna av att man tar bort taxfreeförsäljningen. Men – det vill jag också säga – i första hand måste det vara marknaden som reglerar detta. I vissa fall kan inte marknaden göra det, och då kommer vi förstås att undersöka det. Kvarken är ett sådant exempel.

Anf. 64 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Fru talman! En väl fungerande färjetrafik är en förutsättning för svensk utrikeshandel. Svensk färjenäring har genomgått en dynamisk utveckling genom åren och har hävdats sig väl. 60 % av de varor som exporteras från Sverige, sett till värdet, lämnar landet via en färjelinje.

Beslutet om att den 1 juli 1999 upphöra med taxfreeförsäljningen borde ha föregåtts av konsekvensanalyser för sysselsättningen. Sjöfartsverket har beräknat att ett par tusen arbetstillfällen till sjöss hotas genom beslutet. Andra säger att det rör sig om ca 1 700.

Jag vill poängtera och framhålla att jag inte arbetar för att taxfreeförsäljningen skall behållas. Jag är alltså inte emot avvecklingen, även om

jag kan konstatera att fler än jag anser att taxfree inte är ett rimligt system. Däremot anser jag att inga beslut som fattas inom EU-systemet skall träda i kraft utan att miljöpåverkan och sysselsättningseffekter utreds.

Genom att skjuta på tidpunkten då förbudet träder i kraft ger man möjlighet för länder som Sverige att kompensera färjetrafiken för de sämre förutsättningar som förbudet medför. Detta är viktigt också för att nyttotrafiken, som är beroende av sjöfarten, inte skall drabbas av stora försämringar. Vi vill förhoppningsvis alla ha en samlad sjöfartspolitik som har som utgångspunkt att den svenska sjöfarten skall överleva och utvecklas. Då måste vi även se på tidsaspekten för avvecklingen av det nuvarande taxfreesystemet.

Anf. 65 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s):

Fru talman! Låt mig först säga att de studier som efterfrågas har gjorts av de olika nationer inom EU som är berörda, även av Sverige. Vi har dock kommit fram till att det här icke berör så många som Sjöfartsverkets bedömning säger. Det är klart att detta kommer att innebära att vi förlorar jobb, men det här är en omstrukturering.

Det går inte att å ena sidan säga sig vara emot taxfree och inte tycka att det skall finansiera färjetrafiken, och å andra sidan säga när den skall tas bort att man inte får göra det. Här måste man hålla en linje: Nu försvinner taxfreeförsäljningen, och då måste vi anpassa oss till det. Vi måste hitta former som gör att den färjetrafik som är nödvändig ur transportsynpunkt för landet finns kvar. När det gäller sysselsättningen måste vi vidta olika åtgärder, och det har vi beredskap för.

Avslutningsvis, fru talman, vill jag säga att vi krävde den EU-studie som efterfrågades här, men tyvärr fick vi inte gehör för det i EU.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Andre vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och delats ut till kammarens ledamöter:

Främjande av integration av miljöfrågor i gemenskapens energipolitik
KOM (98) 571

15 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkanden 1998/99:SkU1 och SkU2 samt SkU4–SkU8
Kulturutskottets betänkande 1998/99:KrU1
Bostadsutskottets betänkande 1998/99:BoU1

Anmälades och bordlades
Utrikesutskottets betänkande
1998/99:UU1 Utgiftsområde 5 Utrikesförvaltning och internationell
samverkan

17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 4 december

1998/99:153 av *Patrik Norinder* (m) till socialministern
Barn och unga som placerats i annan kommun
1998/99:154 av *Johan Pehrson* (fp) till statsrådet Britta Lejon
Ersättningsreglerna för förtroendevalda
1998/99:155 av *Willy Söderdahl* (v) till justitieministern
Polenkabeln
1998/99:156 av *Gunnel Wallin* (c) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Den psykosociala arbetsmiljön inom skolan
1998/99:157 av *Jan Backman* (m) till kulturministern
Det markbundna digitala TV-nätets kostnader
1998/99:158 av *Cinnika Beiming* (s) till näringsministern
Försöksverksamheten med lokal samverkan

den 7 december

1998/99:159 av *Stefan Attefall* (kd) till finansministern
Energiskatter
1998/99:160 av *Johnny Gylling* (kd) till justitieministern
Hjälmkrav vid motorcykelfärd
1998/99:161 av *Jan Erik Ågren* (kd) till näringsministern
Neddragningar inom Vattenfall
1998/99:162 av *Göte Jonsson* (m) till miljöministern
Åtgärder inom klimatområdet
1998/99:163 av *Lennart Fridén* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Konsumenterna och IT-omställningen år 2000
1998/99:164 av *Ola Karlsson* (m) till jordbruksministern
Smittskyddslagen

Frågorna 1998/99:153–158 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 8 december.

Frågorna 1998/99:159–164 redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 15 december.

18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 4 december

1998/99:99 av *Per Lager* (mp) till utrikesministern

Östtimor

1998/99:105 av andre vice talman *Eva Zetterberg* (v) till utrikesministern

Utlämnande av Pinochet till Spanien

1998/99:118 av *Gunnel Wallin* (c) till näringsministern

Östersjömiljarden

1998/99:122 av *Ingrid Näslund* (kd) till utrikesministern

Wye-avtalet

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 15 december.

19 § Kammaren åtskildes kl. 13.20.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 9 § anf. 35 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om riksdagens planering för tiden januari 1999–december 2000.....	1
3 § Meddelande om plenum torsdagen den 10 december.....	1
4 § Svar på interpellation 1998/99:26 om Stockholmsbörsen	1
Anf. 1 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	1
Anf. 2 FREDRIK REINFELDT (m)	2
Anf. 3 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	3
Anf. 4 FREDRIK REINFELDT (m)	4
Anf. 5 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	5
Anf. 6 FREDRIK REINFELDT (m)	6
Anf. 7 Finansminister ERIK ÅSBRINK (s)	7
5 § Svar på interpellation 1998/99:41 om hiv/aids	8
Anf. 8 Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	8
Anf. 9 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	9
Anf. 10 Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	10
Anf. 11 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	11
Anf. 12 Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	12
Anf. 13 BARBRO WESTERHOLM (fp).....	12
6 § Svar på interpellation 1998/99:60 om biståndet inför 2000-talet.....	13
Anf. 14 Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	13
Anf. 15 VIOLA FURUBJELKE (s)	14
Anf. 16 Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	15
Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s)	16
7 § Svar på interpellation 1998/99:31 om ungdomars syn på sex	17
Anf. 18 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	17
Anf. 19 BEATRICE ASK (m).....	17
Anf. 20 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	19
Anf. 21 BEATRICE ASK (m).....	20
Anf. 22 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	21
Anf. 23 BEATRICE ASK (m).....	21
Anf. 24 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	22
8 § Svar på interpellation 1998/99:34 om jordbrukssektorn.....	23
Anf. 25 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	23
Anf. 26 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	24
Anf. 27 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	25
Anf. 28 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	26

Anf. 29 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	27
Anf. 30 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	28
Anf. 31 Jordbruksminister MARGARETA WINBERG (s).....	28
9 § Svar på interpellation 1998/99:36 om hemlösa i Sverige.....	29
Anf. 32 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	29
Anf. 33 INGER RENÉ (m)	30
Anf. 34 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	31
Anf. 35 INGER RENÉ (m)	32
Anf. 36 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	32
Anf. 37 INGER RENÉ (m)	33
Anf. 38 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	34
10 § Svar på interpellation 1998/99:48 om äldreomsorgen	34
Anf. 39 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	34
Anf. 40 CHRIS HEISTER (m).....	36
Anf. 41 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	36
Anf. 42 CHRIS HEISTER (m).....	37
Anf. 43 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	38
Anf. 44 CHRIS HEISTER (m).....	38
Anf. 45 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	39
11 § Svar på interpellation 1998/99:49 om en nationell vårdgaranti.....	39
Anf. 46 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	39
Anf. 47 CHRIS HEISTER (m).....	41
Anf. 48 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	41
Anf. 49 CHRIS HEISTER (m).....	43
Anf. 50 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	43
Anf. 51 CHRIS HEISTER (m).....	44
Anf. 52 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	44
12 § Svar på interpellation 1998/99:63 om förberedelser inför Sveriges ordförandeskap i EU	45
Anf. 53 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	45
Anf. 54 INGER STRÖMBOM (kd).....	46
Anf. 55 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	47
Anf. 56 INGER STRÖMBOM (kd).....	48
Anf. 57 Vice statsminister LENA HJELM-WALLÉN (s)	48
Anf. 58 INGER STRÖMBOM (kd).....	48
13 § Svar på interpellation 1998/99:46 om avvecklingen av taxfreeförsäljningen.....	49
Anf. 59 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	49
Anf. 60 KJELL-ERIK KARLSSON (v).....	49
Anf. 61 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	50
Anf. 62 KJELL-ERIK KARLSSON (v).....	50
Anf. 63 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	51
Anf. 64 KJELL-ERIK KARLSSON (v).....	51
Anf. 65 Näringsminister BJÖRN ROSENGREN (s)	52
14 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	52

15 § Förnyad bordläggning.....	52	Prot. 1998/99:30
16 § Bordläggning.....	53	7 december
17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	53	
18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	54	
19 § Kammaren åtskildes kl. 13.20.....	54	

